

16+

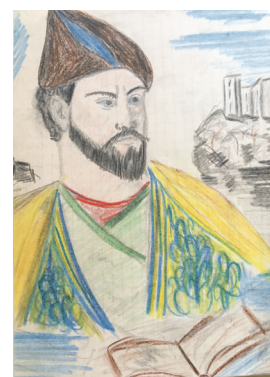
Літ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 5 (5266) 2 лютага 2024 г.

ISSN 0024-4686

Затокі
ціхай
памяці
стар. 6Льецца
песня
журботная
стар. 12«Твой
настаўнік —
твой лёс...»
стар. 13

«...Кружыцца планета Куляшова»

Малюнак Алега Карповіча.

Толькі пачынаеш згадваць народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова, як у памяці ўсплываюць шмат якія яго творы. І тыя, што даўно сталі хрэстаматыйнымі, і тыя, якія, як кажуць, у кожнага «свае». Аднак, бадай, цяжка знайсці чалавека, які б не ведаў песні «Алеся». Асобныя нават гатовы паўтараць яе ўслед за «Песнярамі». Толькі не ўсе здагадваюцца, што ў аснову яе пакладзены верш «Бывай...»:

Бывай, абуджаная сэрцам, дарагая.
Чаму так горка, не магу я зразумець.
Шкада заранкі мне, што ў небе дагарае
На ўсходзе дня майго, якому ружавець.

Ці помніш першае нясмелае прызнанне?..
Над намі жаўранкам звінеў і плакаў май.
Назаўтра золкае, туманнае світанне,
Суровы позірк твой і мой нямы адчай.

Пайшла ты, любая, пад гоман жоўтых сосен,
Пайшла, маўклівая, пад хваль жытнёвых шум,
Туды, дзе гойдала зялёнае калоссе
На сцежках ростані мой адзінокі сум.

Пайшла за ціхія, далёкія прасторы
Світальнай зоркай ты, што гасне ў сіняве.
Душы пакрыўджанай гарачыя дакоры
Слязой халоднаю застылі на траве.

Пайшла, пакінуўшы мне золкі і туманны,
Палынны жалы смугой ахутаных дарог,
Каб я хвілінны боль і горыч гэтай раны
Гадамі ў сэрцы заглушыць сваім не мог.

Пайшла, ніколі ўжо не вернешся, Алеся.
Бывай, смуглявая, каханая, бывай.
Стаю на ростанях былых, а з паднябесся
Самотным жаўранкам звініць і плача май.

Бывай, абуджаная ў сэрцы, дарагая.
Твой светлы вобраз панясу я па жыцці.
На ўсходзе дня майго заранка дагарае,
Каб позна вечарам на захадзе ўзысці.

Шмат хто і не ведае, што гэты верш Аркадзь Аляксандравіч напісаў у 1928 годзе, калі яму было ўсяго 14 гадоў. У сталым узросце дапрацаваў яго, а знакаміты Ігар Лучанок напісаў цудоўную мелодыю. Нічога страшнага ў гэтым няведанні: колькі цудоўных песень жыве ў людскай памяці як бы без іх стваральнікаў. Шкада толькі, што з-за гэтага далёка не ўсе ведаюць іх творчасць...

Аркадзь Куляшоў.

Працяг на стар. 5 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Памяць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка прыняў удзел у цырымоніі адкрыцця Мемарыяльнага комплексу ў памяць аб мірных жыхарах СССР — ахвярах нацысцкага генацыду ў гады Вялікай Айчыннай вайны. «Цана Вялікай Перамогі — наш агульны боль. Агульны для ўсіх народаў, прыгавораных гітлераўскай Германіяй да смерці. Беларусы адчуваюць яго, як ніхто іншы», — адзначыў падчас урачыстасці Кіраўнік дзяржавы. Мемарыял узведзены ў Гатчынскім раёне Ленінградскай вобласці. Тут у гады вайны праходзіў другі рубаж Чырвонагвардзейскага ўмацаванага раёна. У аснове мемарыяла — стэла, на вяршыні якой размешчана фігура жанчыны з дзецьмі, што пераклікаецца з вобразам Радзімы-маці, устаноўленай на Піскароўскіх могілках. Каля падножжа мемарыяла запалены Вечны агонь. Вакол яго на розных мовах высечаны назвы канцлагераў і 150 скульптурных кампазіцый, створаных на аснове гісторыі рэальных людзей і фатаграфій. Гэта постаці мірных жыхароў, забітых фашыстамі.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў дзеячаў навукі, работнікаў навукова-даследчых інстытутаў і ўстаноў вышэйшай адукацыі з Днём беларускай навукі: «Менавіта вучоныя прадвызначаюць імклівую дынаміку сучаснай эпохі. Таму вы першымі павінны даваць адказы на ўсе выклікі, якія час ставіць перад краінай. Распрацоўкі айчыннай навукі былі і застаюцца залогом якасці нашага жыцця, а абнаўленне тэхналогій і ўкараненне інавацый ва ўсе сферы дзейнасці садзейнічаюць сацыяльна-эканамічнаму развіццю Беларусі. Працай многіх пакаленняў вучоных і спецыялістаў створана магутная навуковая і вытворчая аснова, што дае магчымасць дзяржаве паспяхова вырашаць актуальныя задачы эканомікі, сацыяльнай і абароннай сфер, у поўнай меры забяспечваючы суверэнітэт і нацыянальную бяспеку».

Праект. Нацыянальная бібліятэка дала аддадзены доступ да лічбавых копіяў дакументаў з яе фондаў у рамках праекта па стварэнні аўтаматызаванай сістэмы «Электронная бібліятэка Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі». Ён рэалізуецца ў некалькі этапаў. На першым у анлайн-прасторы сталі даступныя кніжныя выданні, аўтарфэраты дысертацый і дысертацыі, ноты, плакаты, эстампы, паштоўкі і іншыя выяўленчыя матэрыялы. У адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь «Аб аўтарскім праве і сумежных правах» матэрыялы прадстаўлены ў адкрытым і абмежаваным доступе. Дакументы ў адкрытым доступе можна праглядаць у любым зручным месцы і спампоўваць у фармаце pdf. Дакументы з абмежаваным доступам можна праглядаць у чытальных залах бібліятэкі або атрымліваць іх фрагменты з дапамогай службы электроннай дастаўкі дакументаў. Колькасць матэрыялаў, прадстаўленых у аўтаматызаванай сістэме «Электронная бібліятэка Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі», пастаянна павялічваецца.

Вярнісаж. Фондавая выстаўка «Беларуская скульптура XVII—XVIII стагоддзяў» адкрылася ў выставачным корпусе Нацыянальнага мастацкага музея. Так, прадстаўлена больш за 80 твораў з калекцыі НММ. Каля 20 скульптур былі адрэстаўраваны спецыяльна для гэтай выстаўкі. Некаторыя з іх упершыню будуць прадстаўлены шырокаму гледачу. Для многіх работ былі ўдакладнены атрыбутычныя звесткі. Экспазіцыя будзе працаваць да 7 красавіка. Куратарам выступае Станіслаў Чавус, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела старажытнабеларускага мастацтва.

• Выстаўку «*Vita Rerum*: жыццё і партрэты рэчаў» адкрылі днямі ў галерэі «Арт-Беларусь». Кіраўнік праекта — Аляксандр Зінкевіч. Змест экспазіцыі склалі больш за 70 твораў жывапісу і графікі з карпаратыўнай калекцыі Белгаспрамбанка, Нацыянальнага мастацкага музея, Беларускага саюза мастакоў і прыватных калекцый. Сярод аўтараў — Леанід Шчамялёў, Валянцін Жолтак, Віталь Цвірка, Міхаіл Кікоін, Пінхус Крэмень, Яўсей Майсеенка, Міхаіл Сеўрук, Святлана Каткова, Віктар Сахненка, Мікалай Залозны, Сяргей Цімохаў, Аляксандр Дзямідаў, Алесь Скарабагата, Аляксандр Барташэвіч і іншыя. Выстаўка «*Vita Rerum*: жыццё і партрэты рэчаў» будзе працаваць да 17 сакавіка.

Музей. 3 12 лютага да 29 сакавіка ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы будзе праводзіцца музейна-педагагічная праграма «Гуканне вясны» для дзяцей ад 5 да 11 гадоў. Наведвальнікі чакаюць песні, карагоды, забавы, майстар-класы, інтэрактыўнае віктарына «Пазнай галасы птушак» і іншыя цікавосткі. Арганізатары нагадваюць: папярэдні запіс абавязковы.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Творчыя клопаты

На пасяджэнні Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі, якое прайшло 26 студзеня ў Доме літаратара, былі абмеркаваны актуальныя пытанні развіцця і дзейнасці творчай арганізацыі.

Пачатак года — час падвядзення вынікаў зробленага за мінулы перыяд і складання планаў на будучыню. З дакладам аб справах і работах аддзяленняў СПБ за 2023 год выступіў старшыня грамадскага

аб'яднання Алесь Карлюкевіч. Ён жа пазнаёміў прысутных з планам работы на бягучы год і раскажаў аб мерапрыемствах, прысвечаных 90-годдзю Саюза пісьменнікаў Беларусі і правядзенні юбілейных урачыстасцей у чэрвені 2024 года.

Рыхтуецца пісьменніцкая арганізацыя і да XXXI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, правядзенне якой плануецца 14—17 сакавіка. Літаратары з усёй Беларусі будуць прымаць у галоўным

кніжным мерапрыемстве краіны актыўны ўдзел. Гэта і выступленні на розных пляцоўках, і прэзентацыі, і творчыя сустрэчы, і традыцыйны ўжо ў выставачныя дні «паэтычны» аўтобус.

На пасяджэнні Прэзідыума былі абмеркаваны і іншыя пытанні, якія хваляюць творцаў. Сярод іх — работа з маладымі літаратарамі, выступленні пісьменнікаў у бібліятэках краіны і іншыя.

Алесь ЦІМАФЕЕЎ

прыняты ў СПБ

Пётр Пятровіч ЖАЎНЯРО-ВІЧ. Нарадзіўся ў 1969 годзе ў в. Азярэц Вілейскага раёна Мінскай вобласці. Скончыў Мінскі радыётэхнічны тэхнікум, філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Кандыдат філалагічных навук. Працуе рэдактарам аддзела часопіса «Полымя». Аўтар манаграфій «Публіцыстычны дыскус Уладзіміра Караткевіча», «Рэдагаванне твораў Уладзіміра Караткевіча: сігніфікацыя і экстралінгвістыка», зборніка вершаў «Расторганае прастора» і інш.

Кацярына Аляксееўна ІГНАЦЮК (Каламійцава). Нарадзілася ў 1981 годзе ў Гродне. Скончыла факультэт спецыяльнай адукацыі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка. Працуе дэфектолагам. Друкавалася ў калектыўных зборніках «Современный дух поэзии», «Русь моя», «На Нёманскай хвалі», аўтар зборнікаў паэзіі «Нет никого кроме него», «Женщина в красном».

Ірына Сцяпанаўна ФАМІНА. Нарадзілася ў 1969 годзе ў в. Урбаніўка Старадарожскага раёна Мінскай вобласці. Скончыла факультэт бібліятэчнага і бібліяграфічнага інстытута культуры. Працуе загадчыкам аддзела абслугоўвання Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна. Друкавалася ў альманаху «Берасцейская скарбніца», калектыўным зборніку «Осенний букет», часопісах «Новая Неміга літаратурная», «Алесья», «Метаморфозы». Аўтар кнігі эсэ «Мимолётности».

конкурсы

«Папярковы бусел» запрашае ў палёт

Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» запрашаюць да ўдзелу ў рэспубліканскім гумарыстычным конкурсе «Папярковы бусел».

Ён праводзіцца трэці раз з мэтай папулярызацыі сучаснай беларускай літаратуры, а таксама пошуку і заахвочвання аўтараў, якія працуюць у гумарыстычным жанры.

На конкурс прымаюцца раней нідзе не надрукаваныя работы аўтараў, не маладзейшых за 18 гадоў, грамадзян Рэспублікі Беларусь, на дзвюх мовах (беларускай ці рускай). Не прымаюцца творы, што занялі прызавыя месцы ў іншых творчых конкурсах, а таксама творы аўтараў, якія атрымалі Гран-пры мінулых сезонаў конкурсу «Папярковы бусел».

Работы прымаюцца з 13 лютага да 10 мая 2024 г. у намінацыях: проза (апаўдана, абразкі, афарызмы) да 10 000 знакаў; паэзія (байка, пародыя, верш).

На электронны адрас Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ tatiana.demidovich@gmail.com разам з творам патрэбна даслаць кароткую біяграфію, дату стварэння твора, кантактныя даныя.

Вынікі будуць абвешчаны падчас святкавання Дня беларускага пісьменства ў Івацэвічах. Аўтар, які атрымае Гран-пры, будзе ўзнагароджаны памятнай статуэткай, граматай і прызам, тры лаўрэаты — памятнымі дыпламамі і бясплатнай падпіскай на тры месяцы на «ЛіМ». Спяшайцеся ўдзельнічаць!

Да берагоў дружбы

і Таганрогскага інстытута імя А. П. Чэхава.

Для ўдзелу ў фестывалі-конкурсе запрашаюцца аўтары ва ўзросце ад 18 да 35 гадоў, а таксама сталыя аўтары ў катэгорыі «Настаўнік» ад 36 гадоў незалежна ад нацыянальнасці, месца пражывання, грамадзянства, якія пішуць на мовах народаў Расіі і свету.

У асноўную праграму фестывалю-конкурсу «Берагі дружбы» ўключаны дадатковыя намінацыі:

1. «Заваяваная вышыня». Прымаюцца аўтарскія творы настаўнікаў і ўдзельнікаў конкурсу, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне, прарыву Міус-фронту і вызваленню Растоўскай вобласці і Данбаса, спецыяльнай ваеннай аперацыі на Украіне, не больш за 120 радкоў.

2. «Прысвячэнне Л. Ю. Северу». Прымаюцца аўтарскія творы настаўнікаў і ўдзельнікаў конкурсу,

прысвечаныя памяці нязменнага кіраўніка, натхняльніка і аднаго з заснавальнікаў культурна-адукацыйнага праекта «Берагі дружбы», без абмежаванняў па памеры.

Заяўкі для ўдзелу ў асноўных і дадатковых намінацыях прымаюцца ў электронным выглядзе на [e-mail: bereg.druzhby@mail.ru](mailto:email:bereg.druzhby@mail.ru)

Правядзенне фінальнага этапу «Берагоў дружбы» адбудзецца 2—4 жніўня 2024 года ў рамках аднайменнага Міжнароднага фестывалю нацыянальных культур на тэрыторыі Растоўскай вобласці. Лекцыі і семінары ва Усерасійскай адкрытай школе паэтычных перакладаў па праграме дадатковай адукацыі «Спецыфіка перакладаў паэтычнага тэксту» будуць праведзены з 5 да 7 жніўня 2024 года.

Дадатковая інфармацыя на сайце берега-дружбы.рф і па тэлефоне: +7988 580-03-11

презентації

Цяжкія дарогі жыцця

Прэзентацыя мемуараў народнага пісьменніка Беларусі Мікалая Чаргінца прайшла ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Падчас мерапрыемства пісьменнік прадставіў гледачам чатыры кнігі з цыкла аўтабіяграфічных раманаў «Пязкія дарогі жыцця». Асабліва ўвага — двум апошнім тамам, у якія ўвайшлі ўспаміны з 1940-х да 1990-х гадоў. Аўтар таксама прыадкрыў заслонку таямніцы і расказаў, пра што будзе наступная кніга, якая выйдзе ўжо сёлета.

— У ёй я пішу пра перыяд развалу Савецкага Саюза: цяжкі час, крытычны стан краіны, развал эканомікі, людзі на вуліцах бурляць, патрабуючы заробку і працы, заводы стаяць... Тады мы і пазнаёміліся з Аляксандрам Рыгоравічам Лукашэнкам. Я на той момант не верыў, што малады хлопец з вёскі зможа дапамагчы беларусам. І памыліўся. З яго энергіяй і выключным талентам удалося гэта зрабіць. Буду пра гэта пісаць.

Генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Вадзім Гігін распавёў, што пазнаёміўся з творчасцю Мікалая Іванавіча вельмі даўно, і адзначыў:

— Ён пражыў некалькі жыццяў, перажыў вайну, сябраваў з сям'ёй Гагарына, у складзе футбольнай каманды трапіў у разбураны Пхеньян і бачыў Кім Ір Сена, затым перайшоў у крымінальны вышук і першым з кіраўніцтва прыехаў на месца трагічнай гібелі Пятра Машэрава.

стасункі

«Даягляды» башкірскіх паэтаў

Усё пашыраюцца літаратурныя сувязі Беларусі і Башкартастана. Гэтаму спрыяе і перакладчыцкая актыўнасць беларускіх мастакоў слова. Вось і цяпер для штогадовага альманаха перакладаў твораў паэтаў і прэзайкаў свету на беларускую мову «Далгляды» 24» рытуецца вялікая падборка башкірскай паэзіі.

Твори Ларысы Абдулінай, Гульназ
Кутуевай, Равіля Шамаса, Зульфії

між іншим

Падарыць веру

Адна з крыніц папаўнення кніжных фондаў бібліятэк — дарэнне. Так, нядаўна чытачам Астрэцкай раённай бібліятэкі зрабілі прыемны сюрпрыз — айцец Георгій Савіцкі, настояцель царквы святых апосталаў Пятра і Паўла, падарыў устаноўе кнігі праваслаўнай тэматыкі і параіў чытаць як мага больш літаратуры, якая вучыць дабру і міласэрнасці.

Дырэктар бібліятэкі Наталля Ачарэтава падзякавала айцу Георгію за цікавыя выданні, а таксама за дар, які напаўняе сэрцы людзей святлом веры, надзеі і любові да бліжняга. Яна выказала ўпэўненасць, што падараныя царквой кнігі знойдуць свайго чытача.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ
Фота даслана аўтарам

імпрэзы

3 летапісу Лідчыны

На сустрэчы літаратурнага аб'яднання «Суквецце» пры «Лідскай газеце» 24 студзеня ў Лідскай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы прайшла прэзентацыя кнігі Аляксандра Мацулевіча «Бронзавы Гедымін: лідскія рыфмаваныя мініяцюры». На вечар памяці паэта і журналіста прыйшлі сваякі, сябры, пісьменнікі, усе, хто яго добра ведаў. Успаміналі таленавітага журналіста яго калегі: Кацярына Серафіновіч, Станіслаў Суднік, Алена Несцерава, Ганна Гайдукевіч, Уладзімір Каспяровіч.

Першы раздзел кнігі — свайго роду вершаваны летапіс (далёка не поўны) падзей 1941—1945 гадоў на Лідчыне. Тут адлюстраваны і акупацыя немцамі Лідскага краю, і масавае знішчэнне фашыстамі мірнага насельніцтва, і падпольны і партызанскі рух, і доўгачканае вызваленне Ліды, і некаторыя больш познія падзеі. Асабліваасцю выдання стала наяўнасць некалькіх вершаў для дзяцей. У кнізе шырока выкарыстаны жанр прыпеўкі.

Кацярына САНДАКОВА

Мікалай Чаргінец.

Я асабіста ад афганцаў чуў гісторыі пра тое, як Мікалай Чаргінец ратаваў людзям жыццё.

На мерапрыемстве кожны ахвотны мог азнаёміцца з тэматычнай выстаўкай, у якой былі прадстаўлены матэрыялы з фонду бібліятэкі аб жыццёвым і творчым шляху Мікалая Чагінца, а таксама рэдкія экзэмпляры кніг з асабістага архіва аўтара.

Лізавета ГОЛАД,
фота Віктара ІВАНЧЫКАВА

Апошнім часам башкірскую паэзію на беларускую мову перакладаюць не толькі Іна Фралова, Віктар Шніп, але і Святлана Быкава, Рагнед Малахоўскі, Генадз Аўласенка. Такія творчыя актыўнасці не могуць не радаваць. Яны, несумненна, паспрыяюць з'яўленню новых кніг башкірскіх аўтараў у Беларусі, новых публікацый іх твораў на старонках беларускіх літаратурна-мастацкіх перыядычных выданняў — у газеце «Літаратура і мастацтва», часопісах «Полюмя», «Маладосць».

Раман СЭРВАЧ

У свече чароўных гукаў

Сябры аб'яднання «Астравецкай зямлі гала-сы» чарговы раз сабраліся ў сценах раённай бібліятэкі, каб падзяліцца творчымі навінкамі, раскажаць пра свае перамогі і проста пачытаць і абмеркаваць вершы.

Нядаўна мясцовыя творцы завіталі на музычна-літаратурную імпрэзу «У свеце чароўных гукаў». Аляксандр Марозаў, кіраўнік аб'яднання, падзяліўся ўражаннямі ад удзелу ў прэзентацыі зборнікаў патрыятычнай паэзіі ў Маскве. Капіталіна Пятроўская, Святлана Еўтушэнка, Ванда Радзевіч, Аляксандр Марозаў, Тарэса Варановіч дэкламавалі свае вершы. Гучалі таксама песні ў аўтарскім выкананні Міхаіла Клусевіча. Мастачка Тарэса Варановіч прэзентавала ўсім прысутным уласныя пейзажы.

Вольга ЗАЯНЧКОЎСКАЯ

«ЛіМ»-люстэрка

Майстар-класы па стварэнні гравюры, прэзентацыя «Славянскага базару», «Караоке з зоркай» і іншыя праекты ўвайшлі ў культурную праграму Дзён Віцебскай вобласці на ВДНГ у Маскве, перадае БелТА са спасылкай на начальніка ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама Пятра Падгурскага. Працаваць у выставачным комплексе будуць больш за 50 артыстаў паўночнага рэгіёна. На шасці вітрынах ужо прадэманстраваны розныя напрамкі і эпохі культуры Віцебшчыны. Рэзідэнт прадстаўляе сваю экспазіцыю ў павільёне «Рэспубліка Беларусь» на ВДНГ да 26 лютага. Запланаваны дэгустацыі прадукцыі прамысловых прадпрыемстваў, прэзентацыі турыстычнага патэнцыялу вобласці, канцэрты, гульнявыя інтэрактывы і майстар-класы майстроў народных мастацкіх рамстваў.

Тэатральны калектыў з Беларусі прыехаў павіншаваць з 65-годдзем Новасібірскі музычны тэатр, які з'яўляецца рэкардсменам па колькасці прэмій «Залатая маска» сярод рэгіянальных тэатраў Расіі. Артысты выступаць сёння на святочнай праграме. Так, сярод удзельнікаў — дэлегацыі з Ташкенцкага тэатра аперэты, Бакинскага тэатра аперэты і Мінскага музычнага тэатра. Акрамя акадэмічных выступленняў артыстаў на канцэрце таксама будуць выкананы гумарыстычныя нумары і нумары-прысвячэнні, дадае «ИТАР-ТАСС».

Нядаўна на сайце Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны стала даступна для прагляду віртуальная выстаўка «Салют над Нявой», прыверкаваная да 80-годдзя поўнага вызвалення Ленінграда ад фашысцкай блакады. Праект паказвае храналогію падзей з пачатку абароны Ленінграда ў ліпені 1941 года да святочнага салюту ў гонар поўнага зняцця блакады 27 студзеня 1944 года. У экспазіцыю ўвайшло больш за сто пераведзеных у лічбавы фармат матэрыялаў з фондаў Музея Перамогі, якія занатавалі сцэны з жыцця блакаднага горада. Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны — партнёр Музея Перамогі ў рамках Міжнароднага праекта «Тэрыторыя Перамогі», які аб'ядноўвае 250 музеяў і ваенна-гістарычных цэнтраў Расіі і замежных краін.

А дкрыта рэгістрацыя на XX Міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні, якія пройдуць 18—19 красавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы. Традыцыйна праблемнае поле канферэнцыі будзе ўключаць пытанні гісторыі кніжнай культуры ад старажытнасці да сучасных тэндэнцый развіцця. Як адзначаюць арганізатары, штогадовыя міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні спрыяюць наладжванню навуковага дыялогу і супрацоўніцтва паміж даследчыкамі розных краін, даюць магчымасць падзяліцца вынікамі навуковых дасягненняў, садзейнічаюць выпрацоўцы аптымальна эфектыўных падыходаў для вырашэння наспелых праблем і натхняюць удзельнікаў на ўвасабленне новых ідэй і праектаў.

Канцэрт кітайскай народнай музыкі на старажытных інструментах адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Праграма «Старажытныя музычныя творы са старажытнай літаратуры» была прысвечана Кітайскаму Новаму году — надыходзячаму Святу Вясны. Арганізатарамі мерапрыемства сталі Міністэрства культуры і турызму КНР, Пасольства Кітая ў Беларусі, Міністэрства культуры Беларусі, укладаньне БелТА.

Акцёр Мэцьо МакКонахі вяртаецца на вялікі экран, інфармуе *Deadline*. Акцёр выканае галоўную ролю ў праекце «Зніклы аўтобус». Дзеянне разгорнецца ў ахопленай ляснымі пажарамі Каліфорніі. Кіроўца школьнага аўтобуса Кевін МакКей і настаўніца Мэры Людвіг павінны выратаваць дзяцей, якія знаходзяцца ўнутры салона. Рэжысёрам сцэжкі выступіць Пол Грынгрэс, вядомы па праекце «Ультыматум Борна». Фільм будзе заснаваны на кнізе Ліззі Джонсан «*Paradise: One Town's Struggle to Survive an American Wildfire*». Лаўрэат «Оскара» Мэцьо МакКонахі апошні раз з'яўляўся ў кіно ў 2019 годзе («Джэнтльмены», «Плянжы гультай»). Цяпер ён працуе над новым камедычным серыялам з Вудзі Харэльсанам для *Apple TV+*.

Навукоўцы пасля шматгадовых даследаванняў змаглі высветліць асобы людзей з трох грабніц, якія належалі сям’і Аляксандра Македонскага. Паводле новых звестак, там ляжаць астанкі бацькі, мачахі, зводных братоў і сына Аляксандра, павадамляе «МИР 24». Грабніцы размешчаны ў Вялікім кургане Вяргіна на поўначы Грэцыі. Яны былі знойдзены ў 1977 годзе і ўнесены ў спіс Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Навукоўцы адзначылі, што ў іх захаваўся багаты набор пахавальных прылад. Не было сумневаў, што косткі належалі блізкім сваякам палкаводца, але дакладна вызначылі толькі цяпер.

Цікавінки ад Яўгеніі ШЫШЬКІ

Жыццё і перспектывы кніжніцы з правінцыі

Можна смела сцвярджаць: цэнтральная раённая бібліятэка невялікага горада Беразіно на Міншчыне за кароткі час пасля правядзення рамонту і рэарганізацыі будынка ў 2022 годзе стала адным з цэнтраў сацыякультурнага жыцця рэгіёна. Адзначым, што гэтае жыццё і раней не стаяла на месцы, а цяпер завярвала на поўную моц. Гутарым пра дзейнасць кніжніцы з дырэктарам установы Наталляй Маеўскай.

— **Наталля Мікалаеўна, з якімі вынікамі завершаны 2023 год, ці радуеце яны і натхняюць?**

— Несумненна, радуеце. Прыемны факт: бібліятэка выканала ўсе нарматыўныя паказчыкі. Напрыклад, па праграме «Культура Беларусі» вызначаны нарматыў паказчыка наведвальнасці, дык вось ён у нас перавыкананы, як і шмат іншых паказчыкаў. Але чытачам сухія лічбы будуць не даспадобы, лепш расказаць словамі, хаця, трэба прызнацца, і словамі ўсяго не раскажаш за раз, варта спыніцца на асобных знакавых падзеях і момантах.

Бібліятэка сёння — гэта не толькі кнігі, жыццё бібліятэкараў не абмяжоўваецца выдачай кніг і перыёдыкі. У нас заўсёды праводзяцца мерапрыемствы па розных кірунках, а часам нават і па дзве-тры імпрэзы за дзень. Напрыклад, сумесна з аддзелам ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі мы правялі шмат сустрэч школьнікаў і працоўных калектываў на тэму генацыду беларускага народа ў часы Вялікай Айчыннай вайны. Таксама арганізавалі вялікае мерапрыемства па прафарыентацыі для вучняў 9-х класаў горада з удзелам спецыялістаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў Барысава, Мінска і Магілёва. І гэта толькі вяршыня айсберга...

Працягвалася рэалізацыя распрацаваных аддзелам маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці доўгатэрміновых праектаў: шостага школьнага дня для старшакласнікаў «Культурная субота», летняя «Чытай — дворык», сацыяльна-культурнага «Горад — гэта мы», інклюзіўнага «Чароўнае святло кнігі» ў партнёрстве з тэрытарыяльным цэнтрам сацыяльнай абароны насельніцтва, краязнаўча-асветніцкага «Краязнаўства для ўсіх і кожнага». Праекты прадугледжваюць нетрадыцыйныя формы масава-асветніцкай агітацыі, прапаганды і выхавання з адметным творчым почыркам, выкарыстаннем монатэатралізаваных прыёмаў, маюць ґрунтоўную літаратурна-мастацкую і краязнаўчую платформу і павышаны вобразна-эмацыянальны тонус удзеяння на аўдыторыю.

Яшчэ мы ўдзельнічалі ў розных святах, напрыклад, на XXII Нацыянальным фестывалі беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне прэзентавалі інтэрактыўную пляцоўку «Муза Бярэзіншчыны не пакідае», на якую завіталі міністр культуры Рэспублікі Беларусь Анатоль Маркевіч і намеснік старшыні Мінскага аблвыканкама Іван Маркевіч.

— **Патрыятызм, любоў да Радзімы — гэта тэма, якая ніколі не губляе актуальнасці. Як яна гучала ў вас у Год міру і стваральнай працы?**

— Шырокае асвятленне ў бібліятэках Бярэзіншчыны атрымала трагедыя генацыду ў гады вайны. У кожнай сельскай бібліятэчнай установе былі прадстаўлены стэнды «Генацыд: злачынства перад чалавецтвам». У цэнтральнай раённай бібліятэцы на працягу года экспанаваліся выставы-экспазіцыі: «Памяць без тэрміну даўнасці», «Акупацыя — знак бяды». З удзелам пракурора раёна прайшла сустрэча-дыялог старшакласнікаў горада «Мы жывём, каб памятаць!».

Да 80-годдзя трагедыі спаленай фашыстамі ў гады вайны разам з жыхарамі вёскі Хатыні ў бібліятэках Бярэзіншчыны прайшоў тыдзень памяці «Званы Хатыні — памяці набат». Была прэзентавана карта-схема «Бярэзінскія Гарыні», на якой пазначана 6 спаленых бярэзінскіх вёсак — малых сясцёр Хатыні. Паглядзець на трагедыю праз успрымання ахвяр і сведак тых падзей, даць сучаснікам адчуць вайну праз драматызм чалавечых лёсаў дазволіў тэатр-рэквіем «Мы з вогненнай вёскі», прадстаўлены старшакласнікам райцэнтра і супрацоўнікамі раённай бібліятэкі.

— **Што было найбольш цікавым, якія падзеі адбыліся ў бібліятэчным жыцці ў 2023 годзе?**

— Навацый год сталі Першы літаратурны рэгіён-фэст «Масты сяброўства» і фестываль беларускай кнігі «Кніжныя гарызонты» пад куратарствам старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктара — галоўнага рэдактара Выдавецкага дома «Звязда» Алеся Карлюкевіча.

Наталля Маеўская.

У Першым літаратурным рэгіён-фэсце ў Беразіно прынялі ўдзел творчыя дэлегацыі ў складзе рэгіянальных літаратараў і бібліятэкараў Барысаўскага, Бярэзінскага, Крупскага раёнаў Мінскай вобласці і Бялыніцкага раёна Магілёўскай вобласці. Была прадстаўлена выстава выданняў «Малюем літарамі вобразы жыцця».

Ганаровымі гасцямі фестывалю беларускай кнігі «Кніжныя гарызонты» ў Беразіно стала прадстаўнічая дэлегацыя вядомых у краіне літаратараў. Праграма прадугледжвала эстафетную трансляцыю творчых сустрэч пісьменнікаў з прыхільнікамі чытання. Лаўрэата літаратурных прэмій розных краін, уладальніка медаля К. Сіманова, празаіка і публіцыста Алену Брва запрасілі на сустрэчу са старшакласнікамі на імпрэзу «Ластаўка беларускай літаратуры». Кіраўніка клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца», паэтэсу, дзіцячую пісьменніцу Ірыну Карнаухаву віталі ў час імпрэзы «Укаранаваная талентам». Паэтэса, празаік, перакладчыца, укладальнік чытанкі «Верасок» для юных аматараў мастацкага слова Іна Фралова правяла імпрэзу «Караблік дзяцінства ў кніжным моры». Падчас сустрэчы з чытачамі Алесь Карлюкевіч расказаў пра цікавыя выпадкі з уласнага жыцця і творчыя пошукі, падзяліўся момантамі з краязнаўчай працы, сакрэтамі збірання матэрыялаў для мастацка-дакументальных кніг цыкла «Беларусь праз шкельца гісторыі». Увагу ўдзельнікаў фестывалю прыцягнула выстаўка кніг сучасных беларускіх аўтараў «Суквецце талентаў — суквецце імёнаў». Завяршыліся «Кніжныя гарызонты» круглым сталом на тэму «Сучасная беларуская кніга: прыярытэты кнігавыдання і прапаганды» з абмеркаваннем сучаснай нацыянальнай канцэпцыі развіцця дзіцячай літаратуры, партнёрскіх стасункаў бібліятэкараў, выдаўцоў і пісьменнікаў па папулярызацыі беларускай кнігі, ролі маладых пісьменнікаў у сучасным літаратурным працэсе.

— **Раскажыце, калі ласка, пра творчыя сустрэчы. Гэты сегмент, упэўнены, вельмі цікавы для чытачоў-пісьменнікаў.**

— Творчыя сустрэчы ў нас праводзяцца рэгулярна. Запрашаем на іх не толькі літаратараў, але і кампазітараў, і мастакоў, наогул творчых людзей. Напрыклад, сустрэча «Адданыя роднаму слову, адданыя роднай зямлі», прысвечаная Міжнароднаму дню роднай мовы і 75-годдзю часопіса «Маладосць», прайшла з удзелам таленавітых землякоў — пісьменнікаў, прыхільнікаў роднай мовы: галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць» Вольгі Рацэвіч, пісьменніка і журналіста Алеся Бычкоўскага, а таксама Таццяны Каленік — аўтара кнігі «Бабуліны шпулькі», укладальніка альманаха «Сябрына», ілюстратара кніг, дызайнера літаратурна-мастацкіх буклетаў.

Госцем вечара паэзіі «Муза прыходзіць без дазволу» стаў жыхар Беразіно, аўтар вершаў, дыпламант фестывалю паэзіі і бардаўскай песні «Вялікая рыбалка» Уладзімір Сіткевіч. Госцем Клуба творчых сустрэч была таксама Галіна Пярун, якая нарадзілася на Бярэзіншчыне ў вёсцы Журоўка, а цяпер жыве і працуе ў Магілёве. Цікавай і змястоўнай стала сустрэча з акцёрам тэатра і кіно, пісьменнікам і драматургам, прафесарам мастацтвазнаўства і педагогам, жыхаром Беразіно Юрыем Сохарам.

— **Бібліятэка сёння застаецца сэрцам краязнаўчай работы і пошукаў?**

— Гэта несумненна так. У 2023 годзе асноўны акцэнт краязнаўчай дзейнасці быў сканцэнтраваны

на ўшанаванні памяці славных землякоў. Імідж акцыя «Бярэзіншчына падарыла свету генія навукі» была прымеркавана да 100-годдзя нараджэнца Бярэзіншчыны, прэзідэнта Акадэміі навук Беларусі Мікалая Барысевіча. Вечарына-прысвячэнне «Вучоны з душой скрыпкі» сабрала ў раённай бібліятэцы школьную моладзь райцэнтра і аграгарадкаў Браздзец і Сяліба. Арганізатарам юбілейнага мерапрыемства ўдалося паказаць вобраз славнага земляка ва ўсёй велічы, з пачуццём радства, гонару, захаплення, пагартаць кнігу жыцця вялікага чалавека і вучонага. Юбілей мастакоў-землякоў братоў Гараўскіх сталі нагодай для правядзення ў Бярэзінскай раённай бібліятэцы арт-эксперсу з прэзентацыяй фотаэкспазіцыі рэпрадукцый таленавітых землякоў «Пэндзаль у спадчыну» на базе інфармацыйна-краязнаўчага цэнтра. У Браздзецкай сельскай інтэграванай бібліятэцы-клубе прайшла прэзентацыя мастацкай экспазіцыі «Таленавіты род Гараўскіх». Наогул жа, наш інфармацыйна-краязнаўчы цэнтр — выдатная альтэрнатыва раённаму краязнаўчаму музею, якога ў нас пакуль няма. Тут пастаянна праводзяцца экскурсіі для дзяцей і дарослых, школьнікаў і працоўных калектываў. Яго наведваюць ганаровыя госці, знаёмыя з нашымі здабыткамі. Работа ў краязнаўчым кірунку не спыняецца.

— **Што яшчэ прыцягвае ўвагу наведвальнікаў бібліятэкі?**

— Пасля глабальнага рамонту і рэканструкцыі будынка раённай бібліятэкі ў нас з'явілася больш магчымасцей для рэалізацыі творчых праектаў. Пастаянную прапіску атрымалі экспазіцыі і выстаўкі твораў таленавітых землякоў з прэзентацыйным суправаджэннем бібліятэкара-экспурсавода. Бібліятэчная міні-галерэя «Талент. Творчасць. Энтузіязм людзей Бярэзіншчыны» прадставіла выставы карцін мясцовых мастакоў Анатоля Вайніловіча, Алы Семяняка, Сняжаны Нікулінай, Людмілы Хадасок, Аляксандра Кудрашова, Віктара Коласа, якія дазволілі наведвальнікам дакрануцца да таямніц творчасці самабытных землякоў.

У 2023 годзе адбылася сустрэча-дыялог з маладым таленавітым мастаком манументальнага мастацтва, супрацоўнікам раённай бібліятэкі Аляксандрам Кудрашовым. Госці знаёміліся з яго работамі, у тым ліку і ў фармаце 3D. На працягу лістапада экспанавалася выстава карцін «Нацюрморт» вядомага савецкага мастака Мікалая Казакевіча, ураджэнца вёскі Дулебы, узноўленая ў сучаснай мастацкай інтэрпрэтацыі Аляксандрам Кудрашовым. Дарэчы, аўтарскія карціны гэтага таленавітага супрацоўніка бібліятэкі былі прадстаўлены ад Бярэзінскага раёна на абласных «Дажынках-2023» у Салігорску.

— **А як бібліятэкары бавяць вольны час?**

— Мы з задавальненнем ездзім на экскурсіі па Беларусі. У рамках Клуба выхаднага дня «Мерыдыян» ездзім па гістарычных і памятных месцах Радзімы. З 2004 года дзе мы толькі не былі!

У 2023 пабывалі ў Булгакаўскім палацы ў Жыліцах Кіраўскага раёна, у Оршы, Хатыні. Двойчы наведвалі шоу-праграмы Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра. З'ездзілі ў адукацыйны цэнтр бяспекі жыццядзейнасці Універсітэта грамадзянскай абароны Міністэрства па надзвычайных сітуацыях Рэспублікі Беларусь. Яшчэ прымаем удзел у розных велапрабегах. Усё гэта спрыяе згуртаванню і захаванню спрыяльнага сацыяльна-псіхалагічнага клімату ў калектыве. Мы поўныя творчай і жыццёвай энергіі і сіл весці далей нашу работу.

— **Падзяліцеся планами на 2024 год...**

— Мыркуем правесці два глабальныя літаратурныя фестывалі. Сканцэнтруем яшчэ больш увагі на краязнаўстве. Краязнаўчы форум «Нас яднае гісторыя роднага краю», які праводзіўся ў 2023-м да Дня народнага адзінства, сабраў неабыхавых да лёсу Бацькаўшчыны: мясцовых краязнаўцаў, актывістаў грамадскага руху, журналістаў раённай газеты, прыхільнікаў беларускай мовы, настаўнікаў гісторыі, школьнікаў. Форум стаў пляцоўкай па вызначэнні асноўных кірункаў калектывнай краязнаўчай дзейнасці з распрацоўкай плана грамадскіх ініцыятыў да 100-годдзя Бярэзінскага раёна ў 2024 годдзе.

З падказкі Алеся Карлюкевіча будзем спрабаваць правесці сёлета краязнаўчы чытанні. Запланавалі на лета. Калі атрымаецца і будучы станючыя водгукі, працягнем краязнаўчы чытанні далей, зробім іх традыцыйнымі.

Аляксандр БЫЧКОЎСКИ
Фота даслана аўтарам

«...Кружыцца планета Куляшова»

Не ўсё добра, што з лепшым намерам

Нарадзіўся 6 лютага 1914 года ў вёсцы Саматэвічы цяперашняга Касцюковіцкага раёна. Праўда, былой. Пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС яе жыхароў адсялілі. Была ж вельмі прыгожай. Сам упэўніўся ў гэтым, пабываўшы там з пісьменнікам, калі далейшы лёс яе яшчэ не быў канчаткова вырашаны. А дзе прыгажосць, там і цяга да паэзіі. Пра ўсіх казаць нельга, а ў тых, у каго ёсць талент, перадумова яго развіцця. Па сведчанні даследчыка творчасці Аркадзя Аляксандравіча — Варлена Бечыка, — першыя вершы Аркадзь Куляшоў напісаў яшчэ ў чатырохгадовым узросце. Цікава, што і змест іх памятаў. Але былі рускамоўныя, бо да 1924 года гэтая мясцовасць уваходзіла ў склад Расійскай Федэрацыі.

Упершыню ж надрукаваўся ў 1926 годзе. Яго, тады вучня Саматэвіцкай сямігодкі, верш «Ты, мой брат» быў змешчаны ў Клімавіцкай газеце «Наш працаўнік». 30 верасня таго ж года яго перадрукавала газета «Малады камуніст», адрасаваная заходнебеларускім чытачам. Неўзабаве свае старонкі яму прапанавалі і рэспубліканскія часопісы «Чырвоны сейбіт», «Маладняк», «Полымя», газета «Чырвоная змена», іншыя выданні. Рана дэбютаваў і першай кнігай «Росквіт зямлі». Яна выйшла, калі за плячым было ўсяго 26 гадоў. У гэты час ужо вучыўся на літаратурным факультэце Мінскага педагагічнага інстытута. Праз два гады з’явіліся «Па песню, па сонца!..» і «Медзі дождж».

Аднак на вокладцы зборніка, які быў другім, значылася «Першая кніга паэта». Благую паслугу яму аказаў Міхась Чарот, які з’яўляўся рэдактарам гэтай кнігі. Што адбылося тады, відаць па такім сведчанні Варлена Бечыка: «Чарот больш ахвотна прызнаваў рытарычны ход, “лабавую” публіцыстычную эмоцыю — на гэтым шляху ён сам дасягнуў вялікіх удач. А вось да больш тонкай, ужо псіхалагічнай індывідуалізаванай лірыкі, ён паставіўся насцярожана і адхіліў яе, не адчуўшы яе сапраўднай сутнасці». Варлен Леанідавіч працягваў: «Міхась Чарот, як гаварыў у адной з гутарак Аркадзь Аляксандравіч, па сутнасці, зняў са зборніка “Росквіт зямлі” ўсю сапраўдную лірыку. Малады паэт быў гэтым настолькі незадаволены, што і паставіў падзагалавак “Першая кніга паэта” пад наступным сваім зборнікам».

Ад роднай галінкі адарваны

У першай палове 30-х гадоў мінулага стагоддзя Аркадзь Куляшоў працаваў вельмі плённа. Не толькі вершы пісаў, але і паэмы: «Крыўда», «Аманал», «Гарбун», пазнейшая назва якой «Антон Шандабыла», затым з’явіліся іншыя творы. Таксама і вершы, і паэмы. Аднак новай вышыні яго талент дасягнуў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Калі яна пачалася, знаходзіўся ў Мінску. 24 чэрвеня, пасля жудаснай бамбардзіроўкі, як успамінала яго дачка Валянціна Аркадзьеўна, ён «разам са знаёмым журналістам і выкладчыкам пад бомбамі шукаў ваенкамат, каб запісацца на фронт. У Калодзішчах армейскія пляцы толькі нагадвалі пра тое, што тут была армія — усе сталічныя ваенкаматы ўжо выехалі. Ubачыўшы гэта, бацька страціў прытомнасць. Гэта быў яго першы інфаркт. Сябры па цяперашчасці неслі яго барысаўскімі балотамі тры дні. Урэшце Куляшоў устаў на ногі, і дабраліся да Оршы, дзе яшчэ дзейнічаў прызыўны пункт». Пехатою дабраўся да Оршы, цягніком — у Калінін, дзе добраахвотна ўступіў у рады Чырвонай Арміі. Пад Ноўгарадам прайшоў

Аркадзь Куляшоў і Якуб Колас, 1947 г.

падрыхтоўку ў ваенна-палітычным вучылішчы, пасля заканчэння якога служыў у армейскай газеце «Знамя Советов», потым у Беларускім штабе партызанскага руху.

Як і шмат у каго з іншых паэтаў, але ў яго, бадай, у большай ступені, з’явіліся творы, якім назаўсёды заставацца ў аналах нацыянальнага прыгожага пісьменства. Яны па праблематыцы ваенныя, хоць, праўдзівей сказаць, антываенныя, у якіх апавядаецца пра мужнасць савецкіх людзей у змаганні з гітлераўцамі, паўстае найстрашнейшае на свеце зло, якім з’яўляецца нацызм. Сёння значэнне іх асабліва важнае, бо, дзякуючы ім, лішні раз упэўніваешся, якой вялікай цаной была заваявана Перамога і што трэба рабіць, каб мінулае не паўтарылася. Такія творы неабходны ўсім нам. Маладому пакаленню — асабліва. Бо ў іх не толькі зварот да векапомных дзён. Яны — балючая і такая патрэбная памяць.

Дастаткова толькі прачытаць асобныя вершы Аркадзя Куляшова, каб адчуць у іх самае галоўнае, наблізіцца да таго страшнага, ад усведамлення чаго горка становіцца на сэрцы. Па-свойму адгукваецца напамін: ніхто не забыты, нішто не забыта:

*Іх вядуць па жытніай сцяжыныцы.
Чатырох.
Пад канвоем.
З дому.
Чатырнаццаць —
старэйшай дзяўчыныцы,
Тры гады хланьку малому.
Разам з імі ў падвал халодны
Гоняць цётку — сястру Міня...*
(«Балада аб чатырох заложніках»);

*Ёсць пад Стараю Русаю
руская вёска Лажыны...
Там хланцы беларускія часна
галавы злажылі...*
(«Над брацкай магілай»);

Час перагарнуць старонкі паэмы «Сцяг брыгады», каб даведацца «як ад роднай галінкі дубовы лісток адарваны» пакідаў Мінск не толькі сам аўтар твора, але і тысячы людзей, якія ратаваліся ад гітлераўскіх нелюдзяў. Ды і больш даведацца пра іншае: пра нараджэнне ўсенароднага супраціўлення ворагу, пра тое, як свяшчэнная вайна сумленных грамадзян рабіла патрыётамі, а нелюдзей ператварала ў здраднікаў.

У галоўным героі ў нечым бачыцца і сам паэт. Алесь Рыбка абяцаў вярнуцца, аднак толькі пераможцам: «...як бацька прыйду я ў дом, // Сонца ў дом // Прынясу на штыку, // Малаком // Напаю дачку, // Пасаджу свайго сына я // На жывога, // На баявога // Каня». Істотны такі момант. Ён — не з тых, хто стараецца выжыць любой цаной. Для яго жыць — ворага граміць, не хаваючыся за плячым сяброў

па зброі. Выратаўвае сцяг вайскавай брыгады. Вынес з поля бою цяжка параненага камісара Заруднага.

Вобраз Заруднага таксама атрымаўся пераканаўчы. Ён камісар не проста паводле сваёй пасады. Няхай не падацца гучным такое сцвярджэнне — ён, па сутнасці, найлепшы з найлепшых. Праўдзівасці ў абмалёўцы яго вобраза Аркадзь Аляксандравіч дасягнуў таму, што добра ведаў гэтага чалавека. Прататыпам быў член Ваеннага савета 11-й арміі брыгадны камісар Іван Зуеў. З Іванам Васільевічам Аркадзь Куляшоў быў асабіста знаёмы.

У паэме ўсё пададзена так, як і было на вайне. І ў мірны час людзі па-рознаму паводзяць сябе, а ў суровых абставінах, дзе небяспека падсцерагае на кожным кроку, гэта праяўляецца ў большай ступені. Прыклад таму — паводзіны наводчыка гарматы Мікіты Ворчыка. Ён не толькі ўцякае, а забірае з сабой сцяг брыгады.

Высокай думкі пра «Сцяг брыгады» быў Аляксандр Твардоўскі: «Перашпачатковае знаёмства з гэтай рэччу — адзін з самых яркіх і дарагіх для мяне літаратурных успамінаў ваеннага часу». Міхаіл Дудзін таксама захапіўся творам: «Гэта быў цуд пранікнення паэзіі ў самую сутнасць народнай душы, у яе сімвалы». У пачатку 1943 года паэма ў перакладзе Міхаіла Ісакоўскага была апублікавана ў часопісе «Знамя».

Зямное і касмічнае

Пра ўклад Аркадзя Куляшова ў тэму Вялікай Айчыннай вайны ў паэзіі добра вядома. Як і пра іншыя яго творы, што на слыху аматараў літаратуры: «Маналог», «Цунамі», «Далёка да акіяна», «Варшаўскі шлях» і іншыя. Толькі, па-мойму, асобна не гаворыцца аб яго немалым укладзе ў касмічную тэму. Пачынаючы ад верша «Астраном», што не ўвайшоў у «Росквіт зямлі». Пішучы яго, адштурхоўваўся ад таго, што не толькі ўсё жывое на зямлі ўзаемна звязана, а існуе і цесная сувязь з Сусветам. Лірычны герой, у якім пазнаецца сам паэт-рамантык, прагнуў спасцігнуць гэтую лучнасць:

*Як толькі змаўкаюць за брамай гудкі
І ночка маўчыць за акном,
Я зноўку выходжу глядзець на блакіт,
На зоры далёкія зноў...
...І там у каго-небудзь сэрца гарыць,
Як сэрца гарыць у мяне!
Магчыма, і ён за акрайкамі схем
Сядзіць пад напорам гадзін
Над морам такіх жа, як мы, тэарэм,
Над морам складаных машын.*

Аркадзь Куляшоў, працягваючы асваенне касмічнай праблематыкі, напісаў шэраг вершаў, у якіх востра гучыць турбота за лёс Зямлі, а значыць, і самога чалавецтва. Самы значны з іх

«Сасна і бяроза» — аднаго яго дастаткова, каб лічыць аўтара класікам нацыянальнай паэзіі:

*Трымаюць Зямлю без падважнікаў тых,
Без мудрага троса,
Жывымі рукамі карэнняў сваіх
Сасна і бяроза.*

Толькі сасне і бярозе ўдаецца да пары да часу выконваць сваю адказную і пачэсную місію, а пасля...

*Ужо на насенне, якое ў раллі,
Паглядваюць коса
Аратыя смерці, каб больш не раслі
Сасна і бяроза.*

*Над імі ракетны ўзрываецца гук
І гул бамбавоза...
А што, як Зямлю нашу выпускаць з рук
Сасна і бяроза?*

Гэтыя два творы таму мне і падабаюцца, што пры сваім супастаўленні яны, па сутнасці, вызначаюць межавыя знакі ў паэзіі Аркадзя Куляшова. З аднаго боку — асабістае, зямное, якое, калі добра задумацца, з’яўляецца і часткай агульначалавечага, бо які чалавек, якое чалавецтва без кахання. У другім з названых вершаў — агульначалавечае, што ўспрымаецца і часткай асабістага, таму лёс планеты, будучыня і непакоіць кожнага. У нашы дні, калі з’явілася пагроза, у магчымасць якой не верылася, тым больш. Так і пісаў Аркадзь Аляксандравіч, з гэтых двух полюсаў узіраючыся ў чалавека, а праз яго бачачы жыццё ўсяго чалавецтва. У гады мірныя і ваенныя, скрушныя і пасляваенныя, паказваючы сваё станаўленне да сучаснасці і кідаючы позірк у мінулае.

Шмат займаўся і перакладамі. Аляксандр Пушкін, Міхаіл Лермантаў, Сяргей Ясенін, Андрэй Малышка, Леанід Першамайскі, Кайсын Куліеў і іншыя ў яго пераўвасабленні, не страціўшы сваёй непаўторнасці, у чымсьці сталі і беларускімі паэтамі. Класічны пераклад і знакамітага «И звезда с звездой говорит» Міхаіла Лермантава: «Зорка зорцы голас падае». З поспехам выступаў і ў кінадраматургіі.

Працаваў Аркадзь Аляксандравіч да апошняга дня, нягледзячы на тое, што за «ваенным» інфарктам былі і «мірныя». Пайшоў у вечнасць 4 снежня 1978 года ў нясвіжскім санаторыі, дзе адпачываў. Пад вершам «Карусель» значыцца «3-га лютага». Праўда, у яго быў аднайменны твор даваеннага часу, але гэта, па сутнасці, новы верш, настолькі ўзмацніліся ў ім матывы і таго незваротнага, што знікла з маленствам.

Жывучы не проста ярка, а з найвышэйшай самааддачай (працуючы на знос), меў права напісаць такія радкі:

*Мне кожны год, нібы жыццём другім,
Жыць у дваццаты век наш давялося...
Я — акіяну жытняе калоссе:
Мільёны лёсаў змешчаны ў маім,
Яшчэ да дна не вычарпаным лёсе.*

Рыгор Барадулін дакладна прыкмеціў, «што паэзія Аркадзя Куляшова — духоўная энцыклапедыя яго пакалення». Нельга не прыслухацца і да голасу яго папличніка і сябра Пімена Панчанкі, які ў вершы «Куляшова» засведчыў:

*І кружыцца планета Куляшова,
І песня пра Алесь ўсё звініць.*

Важнае і такое сугучча: два народныя паэты захапляюцца яшчэ адным народным. Дарэчы, я пра гэта некай пісаў ужо: калі паставіць у рад імёны Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, то месца Аркадзя Кляшова паміж Купалам і Танкам, а далей ужо ідзе Рыгор Барадулін.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Году сыходзячаму

«Утопае́т город в белом океане,
Нежатся деревья в пене снежных волн,
Вихри мчат по небу сказочные сани,
Снег кружится в вальсе под аккордеон».

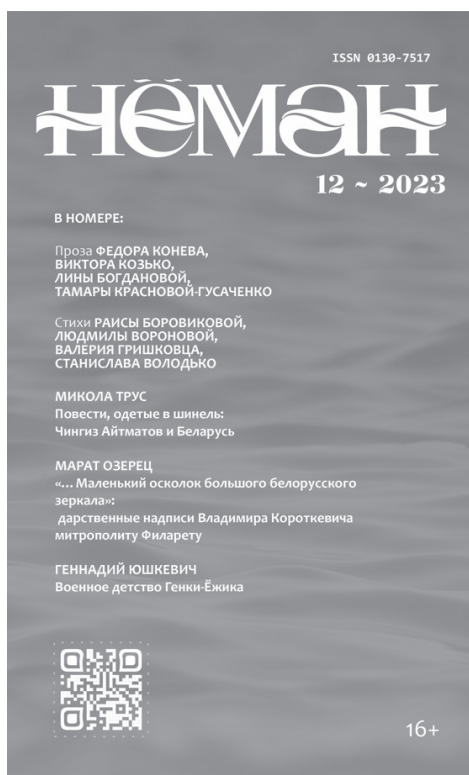
Гэтымі радкамі з цыкла вершаў Людмілы Воранавай «Немного осталось до Нового года» хацелася б пачаць агляд дванаццатага, снежаньскага, нумара часопіса «Нёман». Але календар няўмольна зрывае лісткі, і вось ужо 2024 год. Але падарункі часопіса не мяняюцца колькі гадоў, і матэрыялы яго дораць, нагадваюць чытачам пратое важнае, што павінна быць у кожнага незалежна ад даты на календары, — гэта духоўнасць, Радзіма і каханне.

Для сябе я знайшла ў гэтым нумары шчаслівы напамін пра дзіўную сустрэчу, якая калісьці перавярнула ўсё маё жыццё, як, відавочна, і жыццё многіх тады студэнтаў, магістрантаў, маладых спецыялістаў ВНУ Беларусі — сустрэчу з мітрапалітам Філарэтам (Вахрамеевым). Падставай для майго ўспаміну стаў матэрыял Марата Азярца «...Маленький осколок большого белорусского зеркала», у якім прыводзяцца дароўныя надпісы Уладзіміра Караткевіча, якія ён напісаў на сваіх кнігах «Зямля пад белымі крыламі» і «Колосья под серпом твоим» мітрапаліту Філарэту пры асабістай сустрэчы. Гэтыя кнігі захоўваюцца ў Мемарыяльнай бібліятэцы мітрапаліта Філарэта ў Мінскім епархіяльным упраўленні Беларускай Праваслаўнай Царквы. За сустрэчай двух служыцеляў Слова праглядаецца псіхалагізм творцы і пастыра. Караткевіч сваімі «апраўдальнымі» тлумачэннямі твораў і зваротам да Уладыкі павецку «Кирилл Варфоломеевич» дэманстраваў імкненне быць пачутым паважаным ім чалавекам, зразуметым менавіта ім і ў той жа час падкрэсліваў дыстанцыраванне ад усяго царкоўнага, дагматычнага.

Што да мітрапаліта Філарэта, то яго ўвага і чуласць разам з найглыбейшай свецкай адукацыяй ставяць яго ў адзін шэраг са слаўнымі свяціцелямі Праваслаўнай Царквы. Інтэлігентнасць — тая рыса, якая была дадзена мітрапаліту па нараджэнні як выхадцу з арыстакратычнай сям'і, дзе адукаванасць заўсёды сілкавалася духоўнасцю. Вядома, што Уладыка выступаў з лекцыямі ва ўніверсітэтах, перад тысячнымі аўдыторыямі. Яго даклады і артыкулы, яго прапаведзі заўсёды былі глыбокія і зразумелыя як простаму чалавеку, так і дасведчанаму ў навуках.

Уражваюць маштабы перакладаў Гу Юя. Ім перастворана руская паэзія і проза: А. Пушкін, К. Бальмант, В. Брусаў, А. Фет, І. Крылоў, В. Караленка, М. Горкі і інш. Перакладчык быў асабіста знаёмы з Максімам Танкам. Так, у перыяд вучобы ў Ленінградскім інстытуце ў 1989 годзе Гу Юй пабываў у Мінску, каб асабіста пагутарыць з Максімам Танкам, вершы якога ён любіў і перакладаў раней. Чытач даведаецца, пра што размаўлялі тады 77-гадовы паэт і 49-гадовы перакладчык.

У сваіх інтэрв'ю і дакладах мітрапаліт Філарэт неаднаразова цытаваў Ф. М. Дастаеўскага, М. В. Гоголя, згадваў А. С. Пушкіна, мастакоў І. Крамскага, А. Іванова.

Па благаслаўленні Уладыкі Філарэта ў нулявыя гады ў беларускіх духоўных школах, што ў Жыровіцах, быў арганізаваны шэраг семінараў-сустрэч студэнтаў свецкіх ВНУ і семінарыстаў духоўных школ, прысвечаных рускім пісьменнікам і філосафам.

Кульмінацыяй нашага знаходжання на адным з семінараў стаў позні лістападаўскі вечар, калі пасля пасяджэння нас, юных удзельнікаў-студэнтаў ВНУ Рэспублікі Беларусь, прывялі ва ўтульную залу. Накрыты стол, цукеркі, печыва, гарбата. Мігаценне свечак. Да нас выйшаў гасцінны гаспадар — высокі сівагалосы мужчына. І я ўспомніла гэты погляд скрозь натоўп. Гэтым разам вочы смяяліся. І мы адразу адчулі сябе гасцямі ў самага добрага чалавека ў свеце. Гэта быў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт! Мы не паверылі сваім вачам! І, вядома, ад хвалявання я не запамніла, пра што ён гаварыў, шкада, памятаю толькі, што жартаваў, чаму не частуемся: «А Васька слушае, да ест». Ад гэтага чалавека выходзілі такія хвалі ўпэўненага спакою, міру і дабра, што мы не заўважылі, як праляцеў час. І калі нам прапанавалі нешта сказаць ад сябе, мы проста ўсміхаліся як зачараваныя... А потым дзякавалі.

Мы прыязджалі ў Жыровіцы зноў і зноў, развіваліся, пісалі артыкулы, даклады, працягвалі даследаванні, і, мне здаецца, з той сустрэчы ў многіх з нас пачалося ўсвядомленае жыццё — у літаратуры, у педагогіцы, у медыцыне — жыццё пад покрывам веры. Быццам Уладыка Філарэт, як Ілія Елісею, перадаў нам часцінку свайго розуму, сваёй любові да людзей і Бога, сваёй інтэлігентнасці.

Было б вельмі цікава падрыхтаваць агляд падобных аўтографаў, якія знайшоў паважаны Марат Азярэц, як і рэцэнцыю сусветнай літаратуры і культуры ў пасланнях, прапаведзях і творах мітрапаліта Філарэта (Вахрамеева). Такая праца дазволіць засведчыць высокі культурны ўзровень Уладыкі.

Дарагія людзі, якія скончылі зямны шлях, але па затоках ціхай памяці вяртаюцца ізноў на Белым Параходзе — тэма смерці і памяці, духоўнасці і веры раскрываецца ў мемуарным эсе Тамары Красновай-Гусачэнкі «Добрый день, Белый пароход». Праз вобраз, створаны Чынгізам Айтматавым, старшыня Віцебскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі шчыра дзеліцца з чытачамі гісторыяй сваёй

сям'і як часткі беларускага народа, які прайшоў вайну, цяжкія выпрабаванні.

Усё гэта падаецца ў кантэксце ўдзячнасці аўтара вялікаму стваральніку «Плахі» і «Белага парахода». Без слёз немагчыма чытаць радкі маці пра загінулага сына — салдата Савецкай арміі. «Ах, как он был красив, мой первенец: высокий, статный, голубоглазый, а рост — два метра. Весь в деда — военная форма была ему к лицу. Веселый и жизнерадостный, он умел делать все! А когда приезжал домой на побывку, то светилося вокруг него солнце... А сегодня дом пуст. Он стоит, занесенный метелью, и только боярышник кроваво-красный горит под его окном».

Спавядальны тон эсэ дасягае кульмінацыі ў клятве аўтара: не чакай мяне, Белы параход, я яшчэ патрэбна тут сваім чытачам: «Есть у меня долг, и я еще могу — жить. Еще надо сделать многое, чтобы встать на пути у лжи и подлости, зла и несправедливости. Потому что сердце мое переполняет Поэзия, благодаря ей во мне еще много живет и горит надежды, любви и веры».

Вобраз Чынгіза Айтматава з'яўляецца таксама ў рубрыцы «Документы. Записки. Воспоминание», дзе Мікола Трус прыводзіць лісты кіргіскага пісьменніка да беларускага калегі наконт яго аповесцей «Сотнікаў» і «Абеліск». Гэтыя лісты змяшчаюць важныя заўвагі і назіранні наконт не толькі быкаўскіх твораў, але і прызначэння літаратуры ў цэлым. Усе яны зводзяцца да аксіялагічнай праблематыкі сапраўднага твора: «Проблема предательства одно из вечных пятен на совести людской. Об этом искусство всегда должно думать. <...> Ведь предательство так многолико и так давно оно водится за людьми...»; «Я рад, что Муза твоя осталась верна правде».

Праўду пра Вялікую Айчынную вайну, пра тыя выпрабаванні, праз якія давялося прайсці беларусам, раскрываюць цыкл апавяданняў Віктара Казько «Пасынкі» і мемуарны твор «Ваеннае дзяцінства Генкі-Ёжыка» Генадзя Юшкевіча.

Дыялектыка душы па-ранейшаму ў цэнтры ўвагі лірычных цыклаў. Гэта вершы згаданай на пачатку агляду Людмілы Воранавай, а таксама «Восьмистишие последних поцелуев» вядомай паэтэсы Раісы Баравіковай. Экзистэнцыяльныя праблемы веры, аголенай душы, шчырасці раскрывае ў амплуа паэта Валерыя Грышкавец у цыкле вершаў «Обернешься — километры, километры».

Станіслаў Валодзька звяртаецца да традыцыйнай тэмы паэта і паэзіі:

Я — поэзии культа служитель,
Я собора души настоятель.
Двери настезь открыты —
входите,
Даже если ты мой неприятель.

Сапраўдная культура не ведае перашкод і непрыяцельскіх тэрыторый. І «Нёман» нястомна нагадвае пра гэта. Вельмі важнае інтэрв'ю размешчана ў разгледжаным нумары: інтэрв'ю, якое мне як выкладчыку літаратуры рускага замежжа кітайскім студэнтам вельмі каштоўнае, і я б рэкамендавала яго да чытання. Гэта размова Алеся Карлюкевіча і Веранікі Карлюкевіч з вядомым кітайскім перакладчыкам Гу Юем.

Гу Юй — русіст, перакладчык, прафесар Нанькайскага ўніверсітэта (Цянцзінь, Кітай), з якім старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі пазнаёміўся падчас падрыхтоўкі аднаго з выданняў для паэтычнай серыі «Светлые знаки:

паэты Кітая». Серыя выходзіць у Мінску пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь на беларускай і кітайскай мовах.

Уражваюць маштабы перакладаў Гу Юя. Ім перастворана руская паэзія і проза: А. Пушкін, К. Бальмант, В. Брусаў, А. Фет, І. Крылоў, В. Караленка, М. Горкі і інш. Перакладчык быў асабіста знаёмы з Максімам Танкам. Так, у перыяд вучобы ў Ленінградскім інстытуце ў 1989 годзе Гу Юй пабываў у Мінску, каб асабіста пагутарыць з Максімам Танкам, вершы якога ён любіў і перакладаў раней. Чытач даведаецца, пра што размаўлялі тады 77-гадовы паэт і 49-гадовы перакладчык.

Дарагія людзі, якія скончылі зямны шлях, але па затоках ціхай памяці вяртаюцца ізноў на Белым Параходзе — тэма смерці і памяці, духоўнасці і веры раскрываецца ў мемуарным эсе Тамары Красновай-Гусачэнкі «Добрый день, Белый пароход». Праз вобраз, створаны Чынгізам Айтматавым, старшыня Віцебскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі шчыра дзеліцца з чытачамі гісторыяй сваёй сям'і як часткі беларускага народа, які прайшоў вайну, цяжкія выпрабаванні.

«Мне очень нравятся стихи Максима Танка. Семья, дружба, любовь и ностальгия по родным местам — это темы, на которых поэт фокусируется в своих произведениях. Его стихи идут из жизни, поэт обращается к темам природы, среды обитания человека. На мой взгляд, Максим Танк — это выдающийся национальный поэт Беларуси, и для меня большая честь и удача познакомить китайских читателей с переводами его стихов», — адзначае Гу Юй.

Інтэрв'ю, безумоўна, дадае ў арсенал даследчыкаў сучаснага кітайска-рускага дыялогу новую інфармацыю і значныя імёны. Імя Уладзіміра Агеносава, якое з вялікай павагай было згадана Гу Юем у гутарцы з А. Карлюкевічам і В. Карлюкевіч, адгукнулася ў маёй памяці нядаўнім мерапрыемствам, на якім мне пашанцавала пабываць, — Міжнароднай навуковай канферэнцыі, прысвечанай памяці Уладзіміра Агеносава, што праходзіла ў лістападзе 2023 года ў Яраслаўскім дзяржаўным педагогічным універсітэце.

Уладзімір Агеносаў — вучоны-літаратуразнаўца, прафесар, заслужаны дзеяч навукі Расійскай Федэрацыі, унёс вялікі ўклад у развіццё руска-кітайскага культурнага дыялогу. Яго падручнікі па рускай літаратуры, літаратуры рускага замежжа ў Кітаі былі перакладзены на кітайскую мову і шырока вядомы ў Паднябеснай. Міжнародная канферэнцыя, праведзеная як даніна памяці вучонаму (ён памёр ад каронавіруса 3 верасня 2023 года), сабрала разам яго вучняў, калег, у тым ліку перакладчыкаў з Кітая. Сярод іх імёны, якія згадвае ў інтэрв'ю Гу Юй: Лю Вэньфэй, Ван Цзунху, Лін Цзянхоу, Лі Інань.

Дык ці можа што-небудзь быць даражэйшым за сяброўства і любоў да слова, якое аб'ядноўвае людзей розных дзяржаў і сустрэкае іх на старонках часопіса «Нёман»? За што яму — шчыры дзякуй!

Татцяна СІДАРАВА

Над сусветам — зорак суквецце

Прыемна ўзяць у рукі добрую кнігу. Пачнеш чытаць яе — і быццам са знаёмцам сустрэўся. Знаходзіш шмат таго, што адпавядае тваім думкам. Калі не адпавядае, то ёсць тое, з чым можна паспрачацца, выказаць уласнае меркаванне. Аднак куды лепш, калі яна трапляе да цябе не ўпершыню. На адлегласці часу ёсць магчымасць пацвердзіць правільнасць сваіх ранейшых меркаванняў. Да чагосьці, магчыма, і па-новаму паставіцца. Усё ж з узростам мы мяняемся, адпаведна і нашы густы, звычкі, уражання. Тым больш радасна, калі ўпэўніваешся, што стаўленне да кнігі ранейшае. Недарма ж кажуць: сяброў не мяняюць.

Добрыя кнігі — таксама сябры. Сярод іх і тыя, якія для Выдавецкага дома «Звязда» ўкладае Віктар Шніп. Гэта калектыўныя зборнікі, у якіх змяшчаюцца творы трох аўтараў, ураджэнцаў адной з абласцей Беларусі. Нядаўна з'явілася чарговая — «Зямлі нязгаснае святло», у якой прадстаўлены вершы Алега Салтука, Янкі Сіпакова і Анатоля Канапелькі. Чытачы дасведчаныя, не задумваючыся, скажуць, што ўсе яны родам з Віцебшчыны. Я ж, чарговы раз далучаючыся да святла іх творчасці, згадваю і асабістыя сустрэчы з двума з іх.

На рубяжы святла і ценяў

З Алегам Салтуком сустрэаўся неаднойчы. Знаёмству ж папярэднічала сустрэча ў рэдакцыі шаркаўшчынскай раённай газеты «Кліч Радзімы». Туды я быў камандзіраваны, калі першы раз пачаў працаваць у рэдакцыі што-тыднёвіка «Літаратура і мастацтва». Алег Салтук завітаў да раёншчыкаў, з'яўляючыся карэспандэнтам абласной газеты «Віцебскі рабочы» па тым «кусце», у які ўваходзіла і Шаркаўшчына. Было гэта ў 1978 годзе. Тагачасны галоўны рэдактар «ЛіМа» Алесь Асіпенка вырашыў арыгінальна адзначыць 60-годдзе ўтварэння БССР, прысвяціўшы кожнай з абласцей па нумару. Мне выпала пісаць пра фотастудыю ў гэтым раёне.

Назва яе забылася, а сустрэча з Алегам запомнілася. Не сказаць, каб перарасла ў сяброўства, а добрыя стасункі склаліся. Асабліва пасля таго, як я пачаў працаваць у рэдакцыі часопіса Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусі «Беларуская думка». У «БД» друкаваліся яго вершы. Рэцэнзаваў яго кнігу «Не разлюбі...». Пра некаторыя пісаў у іншых выданнях. Аднак часцей ён у часопісе выступаў з публіцыстычнымі артыкуламі.

Гэта было ўжо тады, калі шмат раз-вялося крытыканаў, якім ледзь не ўсё, што было пры савецкай уладзе, не падабалася. Канешне, ён належаў да тых, хто такога роду «прозревшим» спуску не даваў. Іх пазіцыя яму не проста не падабалася. Ён смелымі і абрунтаванымі выказваннямі ставіў на месца тых, хто не прымаў нядаўняга мінулага. Шмат у якіх вершах таксама гнеўна пісаў пра гэта. Што відаць і па некаторых творах, якія трапілі ў кнігу «Зямлі нязгаснае святло». Чытаеш іх і бачыш гонар за народ беларускі, за яго шматвекавую гісторыю. Такім пафасам — у добрай ступені ваяўнічым, не паказным, а набалелым ад доўгай несправядлівасці і ў той жа час поклічным — нас не чапай, мы не зачэпім! — напоўнены вершы «Мы»:

Штурхалі нас і распіналі
На дубах, плахах і крыжах.
Мы з нежывых уваскрасалі
З вялікай помстаю ў вачах.

На рубяжах святла і ценяў,
На пакаленай зямлі
Мы паднімаліся з каленяў,
Не паміралі —
Мы жылі.

У гэтакім духу нескаронасці і далейшы роздум. Да месца варыянт пытання, які ў пэўнай ступені як бы падказвае і сам адказ, што набывае аптымістычнае гучанне. Не проста лірычны герой прамаўляе яго, а сам паэт. У дадзеным выпадку як выказнік духу, веры, упэўненасці тых, а гэта пераважная большасць нас, для каго Радзіма, а, зразумела, маецца на ўвазе Беларусь, не проста паняцце, а сэнс жыцця.

Не пафасная, а з глыбіні душы прамоўленая, гучыць у вершах Алега Салтука памяць аб Вялікай Айчыннай вайне: «Зямлянка», «Знаёмы», «Прыру», «***А ён застаўся на вайне...», «У вянок Аляксею Пысіну». Гэта сведчыць аб моцнасці ў яго творчасці публіцыстычных матываў. Але ён заставаўся і праніклівым лірыкам, якому таксама да ўсяго была справа. Умоўна кажучы, і да спраў зямных у іх глабальным разрэзе. Да таго чыста людскога, калі ў душы назаўсёды засталася месца любові і да блізкага табе чалавека, і да ўсяго, што акружае. І вершы пра каханне такія, што сямутаму з паэтаў застаецца толькі павучыцца, як трэба пісаць творы пра тое, без чаго так шмат страчваеш у сваім жыцці, а можа, і ўсё. Як у гэтым безыменным вершы. Няцяжка здагадацца, што ў ім уласна перажытае — ад таго такая шчырасць і праўдзівасць:

Я пісаў пра любоў лебядзіным пярэм,
Пра яе я пісаў тонкай голачкай ружы...
Ах, які неабодымны стаіць вакаём
Перад хуткай, няпрошанай зімняю
сцюжай!

Павуцінне зляцела, як тхло,
На лугі, на стагі, на іржэўнік калючы,
І што ўчора бяскожнае вясёлым было,
Сёння стала самотным
і нават балючым.

Усё гэта — жыццё, іншага не сказаць — жыццё: «У палын лебядзінае ўпала пярэ, // І пад тын паляцелі пясчэткамі ружы. // І ляжаць павуцінкі нямым сэрбром // Паміж мной і табой, паміж спёкай і сцюжай».

Быццам сцяга крыло

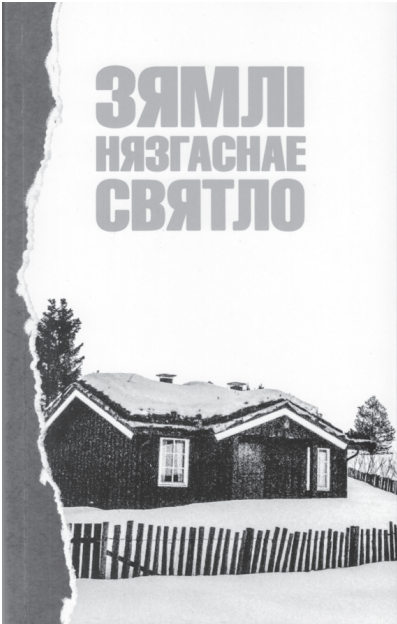
З Янкам жа Сіпаковым столькі было сустрэч, не менш, бадай, чым рэцэнзій на яго кнігі, што хоць успаміны пішы. Ды згадка пра яго кнігі — таксама свайго роду ўспамін. Пачынаючы з першай паэтычнай «Сонечны дождж», выдадзенай у 1960 годзе. Ім і адкрываецца падборка ў кнізе «Зямлі нязгаснае святло»:

Ён праліўся... Спорны, шчодры.
Церабнуў на промнях коса,
Зазваніў са стрэх у вёдры,
На дварэ абмыў калёсы.
.....
А пасля дажджовай працы
Прыгажосць зямля прыдбала,
Нават сонца прыбірацца
У вясёлку спешна стала.

Некалі «сонечным дожджыкам» у плынь беларускай літаратуры ўлілася і яго творчасць. Разам з ім у паэзію ўваходзіла цэлая кагорта маладых аўтараў. Як і сам ён, хутка сталі прызнанымі аўтарамі. Большасць і ў іншых літаратурных жанрах. Аднак і ў паэзіі не замыкаліся ў нейкім адным відзе творчасці. Прасцей кажучы, не толькі лірыкамі былі. Гэта відаць нават і па творах

Янкі Сіпакова, якія ўвайшлі ў зборнік. Публіцыстыка і лірыка — тыя два бакі медаля, што не супярэчылі выяўленню таленту, а ўзаемна дапаўнялі яго сваімі гранямі.

Што азначала для яго мінулае, перш-наперш сведчыць кніга «Веча славянскіх балад». На жаль, з-за вялікага аб'ёму ў такое «выбранае» яна трапіць не магла. Затое змешчаны верш «З мінулага». У ім таксама зрокава адчувальная сувязь часоў мінулых і сённяшніх. Нават асмелюся сказаць, што не толькі «ўсе мы з хат», як сказаў Сіпакоў-празаік, маючы на ўвазе нараджэнне большасці з нас у вёсцы, а мы і з вякоў даўніх.

Ва ўяўленні паўстае, «як земляроб, ру-пліва // Ён пазіраў на поле і на луг. // Ён у адной руцэ трымаў вязьмо для жніва, // Другою нецярпліва гладзіў плуг». Так, мы з вякоў даўніх, таму і жывучыя. А яшчэ і па іншай прычыне. Пра гэта яшчэ ў адным безназоўным вершы: «Як радасна, мой дружа, разумець, // Што мой народ не пагражаў нікому, // Не нападаў, не гнаў нікога з дому // І ў чужы не нёс нікому смерць». А якое кранальна-чыстае прызнанне ў гэтым чатырохрадкоўі:

У мяне шмат радзім не было,
У мяне ёсць адна Радзіма.
Беларусь! Нібы сцяга крыло,
Я гатоў цалаваць тваё імя.

Калі б ствараць анталогію вершаў, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне, не абысціся без верша Янкі Сіпакова «Паранены партызан». У яго шмат і іншых твораў, прысвечаных гэтай неўміручай тэме. І не толькі паэтычных, але і празаічных. Ды і як не пісаць было, калі фашысты знішчылі яго бацькоў. Але «Паранены партызан» — гэта не асабістае. Дакладней — асабістае для ўсёй Беларусі. Абмарожаны барацьбіт з ворагам, які трапіў у блакаду, паўзе па снезе. Жаданне адно: «Падпаліце снягі!», каб абарэцца. Пасля яго іншае: «За блакадай — сябры баявыя, // Партызанскія нашы сцягі... // А аўчаркі блізка так выюць... // Ну, паліце ж, снягі, // Паліце... снягі...»

Мяцеліца, як прадонны вір

Людскія лёсы па-рознаму складваюцца. Паэтычныя — таксама. Гэта можна сказаць і пра Анатоля Канапельку. Кнігай «Зямная сімфонія» дэбютаваў у 1966 годзе, маючы за плячыма 27 гадоў. Прыкладна ў такім узросце ўваходзілі і тыя, хто сталі знакамітымі паэтамі. Аднак другая «Сустрэчы» выйшла толькі ў 1979-м, трэцяя і апошняя — «Музыка лістапада» пабачыла свет у 1999 годзе. У асноўным займаўся педагогічнай

работай, пішучы навуковыя артыкулы. Стаў аўтарам-складальнікам зборніка пра паэтаў, звязаных з Віцебшчынай, «Старонкі творчых біяграфій», выхаду якога не дачакаўся. Ды гаворка не пра тое, чаму так сталася. Як і не аб тым чаго дасягнуў, калі б больш пражыў. Раз мова пра тое, што ёсць.

Ёсць жа паэтычная споведзь чалавека, які па-свойму выказаў тое, чым жыве і што яго хвалявала. Пра гэта сказаў і ў адным са сваіх вершаў:

Я веру ў тое, што люблю,
я веру ў тое, што кахаю,
ў сваю пакутную зямлю,
з якой усе мы ўзрастаем.
Яна не здрадзіць, не прадаць,
плыве ў сусвеце сціплай знічкай,
калі патрэбна — сілы дасць,
а трэба — да сябе пакліча.

Сказаў і пра іншае: «Мне трэба, // каб шаласцелі дрэвы, // голасна птушкі спявалі, // і нада мной, як ветразі, // вечна аблогі плылі, // зырка свяціла сонца, // начаі буялі росы // і Чалавек // нястомна // хадзіў // па бацькоўскай зямлі». А гэта ўжо не толькі ў пэўнай ступені прадэклараванае, але і ўменне пісаць так, што, як ты сказаў, ніхто іншы не скажа. Як у вершы «Першы снежань»:

Вось дык снежань,
вось дык снежань!
Першы снежань,
першы снежань!
Не прыпомніць нават памяць,
Ці была такая замець.
Першы снежань, лёгкі, пухкі,
Сам ён просіцца ў рукі...

Па апублікаваных вершах відаць, што Анатоль Канапелька любіў прыроду. Напрыклад, у «Трыпціху» не проста «наступае сакавік, і рушыць крыгалом», а «ад самага відна, // як ачышчэнне нашых душ, // да нас ідзе Вясна...» У «Лістападзе» маюнак куды больш аб'ёмны. Дасягаецца гэта дзякуючы таму, што лірычны герой не проста вымалёўвае яго прыход, а як бы прапускае праз сябе, выказвае сваё стаўленне да яго: «Лісце, агнявое лісце, // Звонячы, злітае на зямлю. // Чарамі ляснымі зачарованы, Музыка знаёму лаўлю. // Музыка, цудоўнейшая музыка // З дрэў іскрыцца ціхаю журбой. // Кружыцца, і кружыцца, і кружыцца // Лістапад крамяны нада мной». Калі ёсць «Першы снежань» дык чаму б не быць і «Апошняму лістку»: «Аднойчы ў ветраны вечар // Ён, як сцяжок, загарыцца // І паплыве ў вечнасць // Па невядомай арбіце».

Ізноў, як на дварэ, зіма:

Завяя круціць,
як прадонны вір,
А мы ніяк не можам развітацца.
Не трэба сумнявацца у любві,
у шчырасці не трэба сумнявацца.
Я прысягаю іменем тваім,
тваёю вернасцю, тваёй любоўю.
Над намі вечар, мройны снежны дым,
і мы ўдваіх на ўсёй зямлі з табой.

Паэтаў без Радзімы няма. Няма і паэтаў, які б ні пісалі пра яе, пра родную мову. Анатоль Канапелька таксама пісаў, аб чым сведчыць і яго «выбранае».

Падборкам кожнага з прадстаўленых у кнізе паэтаў Віктар Шніп даў трапныя назвы, выбраўшы радкі з асобных іх вершаў. Кніга выбраных твораў Алега Салтука, а толькі гэтак успрымаю іх, называецца «Над Рыжэнькамі — зорак шматкроп'е», Янкі Сіпакова — «Цвітуць нашы яблыні», Анатоля Канапелькі — «Мой дзіўны край». Чаму менавіта такія, уважлівы чытач здагадаецца.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Міхась БАШЛАКОŪ

І выпаў снег, і асвятліў прастор:
Ні чорнае раллі, ні цемры зааконнай...
Снег лёг на кроны срэбнаю каронай,
Ператварыўшы ў казку цёмны бор...

І змрок душы, і змрок асенніх дзён
Сплылі, як дым, за гэты снег іскрысты —
І так навокал першародна-чыста,
Нібыта сніцца нейкі дзіўны сон...

Ах, белы снег!.. Як музыка ў цішы,
Як свята звон над стоенай журбою,
Як чайкі крык над соннаю вадой,
Як песня запаветная ў цішы...

Усё вакол на сонцы зіхаціць...
Ад радасці душа твая спявае,
І ты ішчасліва далі сузіраеш.
І хочацца адно: бясконца жыць...

Слова паэта — слова прарока...
Слова ад Бога і слова ёсць Бог...
Словы няшчырыя вылезуць бокам.
Калі крыштальнасць іх не збярог...

Ісціне здрадзіць —
здрадзіць Айчыне...
Ты перад небам адказнасць нясеш:
Схлусіш — і словы ахутае іней,
Кануць у лету... Як ты жывеш?..

Думай, якія вымавіць словы.
Думай спачатку, а потым пішы...
Словы паэта звiняць, як падковы,
І выцякаюць з крыніцы душы...

Словы паэта на небе вяслуюць,
Яркай маланкай пранiзваюць свет...
Чуеш, краенае струну залатую —
Песню сваю зноў спявае паэт...

Усё часцей душу маю крыжуюць,
Усё балючай робіцца падчас...
Але жыву, змагаюся, вякую,
Як гэты адзінокі горкі вяз...

А вецер-забіяка налятае —
Шуміць лісцё над цёмнаю вадой...
Ды толькі сваёй кроны не схiляе
Ссiвелы вяз з патрэсканай карой...

Гляджу на дрэва...
дні свае гартаю —
Не перабеліш іх, як чарнавік...
І хоць вятры бясконца прадзімаюць,
Схiляцца я таксама не прывык...

Самім сабой заўсёды застаюся...
Душу маю крыжуюць і сякуць...
Жыць і тварыць
з адказнасцю імкнуся —
А словы ўсё і ўсiх перажывуць...

Даўно ўжо сумняваюся
У шчырасці людской,
Таму я ў вас пытаюся:
«Што сталася з душой?..»

Ні промніка вясновага,
Ні кроплі дабрыні —
Душа, нібы зімовая,
Зморожаныя дні...

Як голька амярцвелая,
Што хрусне пад нагой,
Знямелая, счарнелая...
Куды з такой душой?..

У вас душа ад зайздрасці
Гадзюкаю штыціць,
Мая ж душа ад радасці,
Нібы жаўрук, звiніць...

Яна, як песня, весніцца
Пад росчыркам крыла...
Душа для iгчасiя месiцiцца,
Любові і святла...

Чаму і як?..
Пытанні задаём,
Стараемся спасцiгнуць сэнс жыццiя...
Спасцiгнуўшы,
iшчаслiвей не жывём:
Няўтульна адчуваем, бы ў гасцях...

І зноў штодня спяшаемся, ляцім...
Куды? Чаго? Не ў сiлах зразумець...
У мiтуснi пакорлiва гарым
І часу не хапае песню спець...

А песня, твая песня —
сэнс жыццiя:
Не праспяваў, то, значыць, і не жыў...
Што толку ад бязлiкага быццiя,
Калі ты, што патрэбна, не зрабiў?..

Дзе квет той юнацтва дзiвосны?..
Дзе тыя мае салаўі,

Што цёхкалі ў родным гаі?..
Мае незабыўныя вёсны...

Ніколі не цэнiм, што маем:
Глядзiш —
а жыццiя і няма...
Навокал мяцелiць зiма...
Дзе мроi свiтальнага мая?..

Паўсюль толькі сонная цiша
Ды iшэрая гэта iмгла,
Што зноў на палеткi лягла...
Ды вецер галiны калыша...

У думках кудысьцi плыву:
Я зноў тыя днi ўспамiнаю,
Па сцэжках юнацкiх блукаю...
Яшчэ, дзякуй Богу, жыву...

Цаню, што жыву і пішу,
Што песні свае я складаю,
Цаню, што сягоння я маю
І ў сэрцы сваім я нашоу...

Там, дзе жытняе поле,
Па-над поймай ракі,
Крочу сцэжкай паволі
І шукаю радкі...

Ці знайду, я не знаю,
Як не знаю свой лёс...
І чаго я блукаю
Мiж сярэбраных рос,

Што блiшчаць зiхатлiва
На мурожнай траве?..
Над зялёнаю нiвай
Неба птушкай плыве...

І няважна, ці словы
Адшукаю ў цiшы.
Я сягоння як новы
На старонках душы...

Дэбют

Паліна КОРНЕВА

Я цябе чую
У кожнай кроплі дажджу.
Ты вымушаеш людзей
Ставіць нябачныя кропкі —
Бы кроплі ў лужынах.

Ты крочыш па тратуары —
Першым вясновым ранкам
і першым восеньскім лістом.
Ты можаш быць гарачым,
Як свежы прысак,
Пацалункам на вуснах,
Ці крывёй на сэрцы нязгуслай.
Можаш быць першым
І непаўторным.
Можаш быць вечным,
Але нядоўгім.
Ахутваць аднойчы
І шматразова.
Ты — гваздзікі на магіле брацкай
І абаронца ад кулі варожай.
Ты бруішся сокам у дрэве кожным.
І схавацца нікому няможна.
Ты прасочваешся ў клеткі:
Жалезныя і грудныя.
Табой людзі жывуць,
Цябе людзі чакаюць.
Ты штодзень ператвараешся
У безліч твараў.
Ты робіш моцнымі,
Ты робіш кволымі.
А для тых, хто цябе не знайшоў,
Ты ўціскаешся ў хімічныя формулы.
Цябе немагчыма не толькі купіць,
А таксама забыць,
Прамяняць, адпусціць.

І гэта Ты складаеш усе летапісы:
Як у вялікіх вежах у Тураўскім,
Так і ў хатах простых
З маімі праішчурамі.
Каб памаліцца,
Мне не трэба ілбом у калені —
З роднай крыніцы вады напіцца,
Сніць уночы зорку Венеру.

Калі Ты сапраўды ёсць Бог,
Я скажу шчыра, што веру.

Дзень — новы ўдых,
Дзень — стары выдых.
Блытаю лічбы,
Але не блукаю ў літарах.
Пад нагамі маімі iзноў
Паласатае неба.
І нібыта я чую: «Давай, паляцела!»
Восеньскі ліст высцiлае
Пругкі мой крок па асфальце.
Я iшацiрую лёгка і хутка,
Усміхаюся, быццям дзiця.
І няхай адзінокі крумкач
Над маёй галавою кружыць,
Я iшацiр не спыню ніколі —
Шлях да зорак пракладзены будзе.
Успамiнай мяне ранiцай, ноччу.

І чакай мяне толькі ў сне.
Мне ж прысняцца васiлёчкі ў палях —
Нагадаюць вочы твае.

Уяўнае

Мае мяккія белыя крылы
Агортваюць твой сумны сон.
Сёння ты бараніў свае віры,
І веру, што недарма ты прайшоў
Праз навальніцы, нянавісць і боль.
Ты даруй, што была не з табой
І ніколі ўжо не буду.
Ты ўяўляешся моцнай гарой.
Але нават у камені грукае той,
Каго имат хто згубіў
І ніколі зноў не набудзе.
Ведаеш, навек не забуду
Сарамлівае наша лета:
Усе рамонкі сусвету квітнелі
У халодным ранішнім полі,
Ну а з восенню — зніклі, памерлі.
Ты даруй, што ўспаміны не адмерлі.
Чуеш: грукае нешта ўпоцьмах,
Там, дзе павінна знаходзіцца сэрца.
Хіба можна хварэць так,
Што нічым і нікім не сагрэцца?
Пакуль я раічу ўяўныя крылы,
Ты ствараш у снах свае віры.
Марым, верым у новае сонца,
Але ведаем: хутка прачнёмся.

Шматколернае жыццё

Мініяцюры

Іван СТАДОЛЬНІК

Ужо амаль тры гады, як пайшоў з жыцця паэт, прэзаік, драматург, журналіст Іван Стадольнік. Аднак, як вядома, пісьменнік жыве, пакуль друкуюцца і чытаюцца яго творы. Прапануем увазе нашых чытачоў некалькі мініячюр, якія перадала ў рэдакцыю дачка Івана Канстанцінавіча.

Маркс не дапамог

Ішоў тысяча дзевяцьсот шэсцьдзясят дзявяты год мінулага стагоддзя. Я тады працаваў у полацкай аб'яднанай газеце «Сцяг камунізму» адказным сакратаром. Перад самым водпускам вырашыў адпусціць бараду, што па тым часе для маладых людзей, якім тады быў я, лічылася блазненствам і нават непрыстойнасцю. А для мяне як супрацоўніка партыйнага органа, байца ідэалагічнага фронту ледзь не злачынствам. Але ўсё ж такі вырашыў рызыкнуць. Тым больш што тады я ўжо бесперашкодна насіў вузенькія кароценькія вусікі.

За час водпуску ў мяне вырасла даволі ніштаватая і чорная як смоль барада. Рэдактар газеты Аляксандр Данілавіч Раманаў даволі заўзятая і грозная пакрытыкаваў мяне за маё несанкцыянаванае свавольства. На гэтым, як мне падумалася, мая непрыемная прыгода і скончылася. Вось толькі, як пазней высветлілася, ненадоўга.

Неўзабаве, літаральна праз некалькі дзён, мяне ў райкам партыі выклікае сакратар па ідэалогіі. Як толькі я пераступіў парог кабінета, гаспадар, нібы падсмалены, ускоскае са свайго крэсла і крычыць: — Іван! Што з табой?!

Перапалоханы гэтым нечаканым ускрыкам, я пачаў ліхаманкава аглядаць сябе. Але мяне тут жа выводзіць са «здранцвелага» стану сам сакратар.

— Ты чаму бараду адпусціў? Дзе тваё партыйнае сумленне?

У мяне ўмомант душа сіганула ў пяткі. Стаю як аслупянелы. Нарэшце набіраюся духу і дрыжачым голасам паўшэптам кажу:

— Дык жа і таварыш Карл Маркс так-сама насіў бараду.

— Што?! Што?! — вырачыў вочы сакратар. — Ты з кім раўняеш сябе? З самім таварышам Карлам Марксам! Праз дзве гадзіны каб быў у мяне без гэтай ідыёцкай барады, а не, дык сёння ж паляціш з работы!

Вядома, з работы я «ляцець» не хацеў, куды дзецца без яе, ды яшчэ маючы пры гэтым сям'ю. І пабег, як сапраўды паляцеў на крылах, у найбліжэйшую цырульню.

У прызначаны час, як і належала дысцыплінаванаму члену КПСС, я заявіўся ў кабінет сакратара.

— Во цяпер ты на чалавека падобны! — сустрэў сакратар мяне воклічам і з задаволенай усмешкай.

Я таксама з задаволенай усмешкай пашыбаваў у сваю рэдакцыю, радасны, што ўсё так добра скончылася.

Характарыстыка

Раніцою, мінуўшы рабочае месца, Качан паплёўся ў кабінет дырэктара. Заўсёды пасля прагулу ён, дзякуючы настырнасці майстра, вымушаны быў

рабіць такое турнэ. Ідучы цяпер, соўгаў нагамі па калідоры, нібы хто іх падцягваў нябачнымі вярочкамі. У грудзях Качана пякло так, быццам ён толькі што выжлукціў пляшку першака. Прагуляць два дні, калі план на валаску, — гэта не жартачкі.

«Абяцанкі ўжо не дапамогуць, — думаў Качан. — Зраблю сіратлівы твар і буду маўчаць. Хай ён хоць з'есць з вантробамі, хай хоць тэлефонным апаратам агрэе па галаве — стрываю. Маўчанне часам дзейнічае мацней за абяцанкі і самыя слёзныя клятвы. Яно неаднойчы мяне выручала».

А тым часам дырэктар рамонтнай канторы і не збіраўся «есці» Качана. Дырэктар разам са старшынёй мясцкама Іванам Сымонавічам Ціханам пісалі характарыстыку Качану.

— Пішы, Іван Сымонавіч, — дыктаваў дырэктар. — За час работы ў рамонтнай канторы таварыш Качан зарэкамендаваў сябе выдатным працаўніком, дысцыплінаваным і старанным. Актыўны рацыяналізатар...

— Чакайце, Антон Пятровіч, а што такога рацыянальнага прапанаваў Качан?

— Не прапанаваў, дык прапануе. Вы ж ведаеце, што Качан як вып'е, усё пультверызатар крытыкуе. Кажы, што ён толькі і цэліць, каб твар заляпіць фарбай, а не сцяну. А раз чалавек крытычна адносіцца да інструмента, дык і прыдумаць можа што-небудзь.

Больш старшыня мясцкама не перабіваў дырэктара, а старанна занатоўваў на паперы яго словы: і тое, што Качан — першы актывіст, і што ён больш за ўсіх чытае, і тое, што Качан — увогуле перадавы работнік.

Як бы адчуўшы, што дырэктар са старшынёй мясцкама скончылі сваю творчасць, Качан паціху ўсунуўся ў кабінет. Дырэктар шырока ўсміхнуўся і, першым падаючы руку Качану, сказаў старшыні мясцкама:

— Вось і прапажа знайшлася. Я ж казаў, што Качан — лёгкі на ўспамін. — І, павярнуўшыся да гасця, усаджваючы яго ў крэсла, працягваў: — Мы тут, таварыш Качан, з Іванам Сымонавічам вось што вырашылі: зрабіць прыёмнае і табе, і нам. Ты сам ведаеш, што твае прыгоды нам надакучылі. Дык вось. Падай заяву. Па ўласным жаданні. А мы табе такую характарыстыку дадзім, што цябе не толькі ў нейкую там майстэрню, а ў міністэрства прымуць.

Качан маўчаў.

— Ну, дык згода?

— А што добрага вы можаце пра мяне напісаць?

— Хе, добрага шмат чаго можна прыдумаць. Значыць, згода?

— Хай сябе, — здаўся Качан.

— Ну дык — чытай, Сымонавіч! — урачыста загадаў дырэктар.

Качан слухаў і не верыў сваім вушам. Прыгожыя словы характарыстыкі салодка адгукаліся ў душы. Быццам Іван Сымонавіч чытаў не звычайную паперку, а падносіў Качану чарку за чаркай.

Заяву на звальненне па ўласным жаданні Качан падпісаў адным махам. Але за дзвярыма дырэктарскага кабінета ачомаўся. Ён перабіраў у памяці ўсе прадпрыемствы і ўстановы свайго гарадка і не знаходзіў такога месца, дзе б некалі не працаваў. І усё-такі вырашыў схадзіць у сельпо: чуў, што там патрабуецца экспедытар.

Начальнік аддзела кадрў сельпо, не глянуўшы нават на характарыстыку, замахваў рукамі:

— Што вы, Качан, позна ўжо! Узялі чалавека!

Як жаласліва ні глядзеў на яго Качан, як ні падсоўваў яму пачытаць характарыстыку, начальнік толькі адмахваўся.

Больш ісці не было куды. Падпёршы спінай плот, апусціўшы галаву, Качан стаяў і думаў.

— Здароў, Качан, што нос павесіў? — раптам прагрымеў над яго вухам чыйсьці бас.

Качан падняў галаву і пазнаў свайго сябрука — Гарбуза, з якім некалі разам у экспедытарах хадзілі.

— Аг, звольніўся, работу шукаю.

— Знайшоў?

— Дзе тут знойдзеш! Ведаюць, як аблупленага!

— Ты па уласным?

— А то як жа!

— І характарыстыка ёсць?

— Яшчэ якая!

— Тады не бядуй! Ідзі, брат, назад у сваю кантору.

— Што? Вярнуцца?

— Але, вярніся. Скажы, што перадумаў.

— Не возьмуць! Я там такіх дроў наламаў...

— А не возьмуць, дык ты ў суд! З такой характарыстыкай... Клянуся бутэлькай — прымуць!

Гарбуз не памыліўся. Суд прымусіў дырэктара рамканторы прыняць на працу Качана як аднаго з найлепшых работнікаў, кіруючыся характарыстыкай, падпісанай самім дырэктарам.

Нерпа

Прафесар Іван Фаміч Любецкі ўжо не памятае, калі жонка сустракала яго радаснай усмешкай. Ён больш прывык да гневу сваёй Зульфіі Арнольдаўны, колішняй вясковай Зоські, маладзейшай за мужа на дваццаць з гакам гадоў. Справа ў тым, што больш, чым мужа, асабістую «Волгу» і дачу, Зульфія Арнольдаўна палюбіла сталічны тэатр. Праз гэта і пачаліся ў прафесара непаразумеўні, асабліва тады, калі на сцэне ігралі сімпатычныя артысты. Тады Зульфія Арнольдаўна адварочвалася ад мужа і шаптала балючае для Івана Фаміча слова: «Мяшок!»

Іван Фаміч не любіў тэатр і лічыў яго пустым марнаваннем часу. Хадзіў толькі для таго, каб не квяліць жонку. Звычайна ў час спектакля перад яго вачыма паўставалі не артысты, а розныя формулы, лічбы. Яны знікалі толькі ад вострага болю ў баку: гэта ўжо Зульфія Арнольдаўна падавала сігнал локцем, што патрабуецца яго думка наконт адзення якога-небудзь артыста ці артысткі. Калі паспешлівы адказ прафесара не супадаў з меркаваннямі жонкі, трэба было чакаць непрыемнасцей. Пачыналіся яны адразу ж пасля заканчэння спектакля. То муж несвоечасова падаваў ёй паліто, то ішоў уперад, не заўважыўшы, што жонка разглядае новую сукенку якойсьці модніцы ці тая захапляецца абноўкай Зульфіі Арнольдаўны.

Увесь дзень тады Іван Фаміч намагаўся быць самым пунктуальным, але заўсёды, як на грэх, не мог дагледзіць жонцы, і яна гадзінамі не размаўляла з ім.

Былі, хоць і не дужа часта, і прыемныя хвіліны. Гэта тады, калі Зульфія Арнольдаўна апранала модную абноўку, якая многім падабалася. Асаблівае задавальненне прыносілі зайздросныя позіркi суседак і сябровак. Радавалася Зульфія Арнольдаўна і тады, як чула дасціпную плётку пра якую-небудзь заядлую модніцу-канкурэнтку.

Але сапраўдным шчасцем было, калі Іван Фаміч прывозіў з-за мяжы што-небудзь з адзення. Тады Зульфія Арнольдаўна падсаджвалася да мужа, а часам і ўзбіралася яму на калені, мякка цалавала ў лоб і, пагладжваючы лысіну, гаварыла:

— Які ты ў мяне харошы, татачка.

Іван Фаміч, бывала, памкнецца за прырэчыць, што ў лоб цалуюць не з радасці, але Зульфія Арнольдаўна тут жа загадвала:

— Хуценька пацалуй мяне!

І Іван Фаміч, нязграбна абняўшы пульты, але яшчэ даволі стройныя плечы жонкі, прыкладваў да яе вуснаў.

У часы добрага настрою Зульфія Арнольдаўна заўсёды звала мужа бацькам, хоць ён ім за дваццаць гадоў сямейнага жыцця так і не сабраўся стаць.

Сёння ўсю раніцу Зульфія Арнольдаўна была самым шчаслівым чалавекам на зямлі, а самым лепшым, клапатлівым мужам стаў Іван Фаміч. Яшчэ з паўгода назад прачытала Зульфія Арнольдаўна ў газеце, што асабліва за мяжой моднае цяпер футра з нерпы. А Іван Фаміч, як на бяду, калі быў па справах у Магадане, бачыў іх колькі хочаш. З таго часу Зульфія Арнольдаўна страціла ўвесь свой спакой. Футра ёй снілася кожную ноч, казытала яе сэрца. І вось пад Новы год Іван Фаміч ашчаслівіў жонку. Футра ззяла залацістым адценнем і так падабалася Зульфіі Арнольдаўне, што яна амаль да самага вечара круцілася каля трумо. І калі з інстытута вярнуўся муж, Зульфія Арнольдаўна ажно некалькі разоў запар пацалавала яго ў лоб, паклала ў кішэню каханаму білеты ў тэатр і запэўніла, што ніколі ў жыцці не будзе называць яго «мяшком» і нават перастане шпурляць у яго туфлямі, якія Іван Фаміч праз сваю рассеянасць часта кладзе не ў шуфлядку, а ў свой партфель. Праўда, Іван Фаміч такія абяцанкі чуў ад каханай ўжо неаднойчы, але ўсё ж прафесар быў рады за сваю жонку.

Гэтым разам Зульфія Арнольдаўна адмовілася ехаць у тэатр на машыне, запэўніўшы мужа, што свежае паветра карысна не толькі ёй, але не зашкодзіць і яму. Выйшлі задоўга да пачатку спектакля. На вуліцы Зульфія Арнольдаўна ўзяла мужа пад руку. Каля кожнага кіёска прасіла купіць то часопіс, то газету, хоць раней яны для яе як бы не існавалі.

У факт тэатра было шмат народу. Жанчыны стаялі групкамі, як звычайна, бавячы час у размовах. Зульфія Арнольдаўна адразу, як тыя мухі цукерку, абляпілі прыхільніцы адмысловых мод, каб разгледзець сенсацийную навінку — нерпавае футра. Іван Фаміч, каб не перашкаджаць цікаўным, адышоў убок.

Але раптам усе модніцы ад Зульфіі Арнольдаўны сіганулі да кампаніі Івана Фаміча, які размаўляў са знаёмым бухгалтарам універмага — суседам па доме. Як толькі Зульфія Арнольдаўна глянула туды, дык аж ледзь не самлела ад нечаканасці. Галька — жонка бухгалтара, злосная канкурэнтка Зульфіі Арнольдаўны па модах, была ў такім жа нерпавым футры. Галька і бухгалтар ледзь не цалавалі прафесара:

— Дзякуй, дарагі Іван Фаміч, не ведаем, як разлічыцца з вамі за тое, што не забыліся на нашу просьбу і прывезлі нерпавае футра.

Зульфія Арнольдаўна, задыхаючыся ад злосці, прашаптала Івану Фамічу:

— Мне млосна. Хутчэй бяры таксі і — дадому.

Дома Зульфія Арнольдаўна павалілася на канапу і закрывала, залямантавала не сваім голасам, ажно збегліся не толькі суседзі, але і многія цікаўныя з вуліцы.

— Коцік, што з табой, што здарылася? — нясмела залапатаў Іван Фаміч.

І тут «коцік» імгненна ператварыўся ў раз'юшаную тыгрыцу. На аслупяненала прафесара, ледзь не збіўшы яго з ног, віхурай ляцела нерпавае футра. Гэта Зульфія Арнольдаўна вяртала мужу падарунак.

Той лейтэнант маладзенькі...

Сярод вершаў цудоўнага паэта-франтавіка Аляксея Пысіна, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне, і гэты, адрасаваны таксама франтавіку, толькі празаіку, Аляксандру Капусціну:

Сцяжынкі лясныя стаптаны да дзір,
Сышлі ўжо грузды і апенькі.
Сустрэча з дубамі:
— Вунь дзед-брыгадзір.
А той —

лейтэнант маладзенькі.

Яшчэ ты кагосьці ўявіў і спазнаў
У дрэве з густымі брывамі.

Смерць ворагам

Аляксей Васільевіч напісаў яго, калі адзначалася 60-годдзе Аляксандра Пятровіча. Нарадзіўся 12 лютага 1924 года ў вёсцы Старая Рудня Жлобінскага раёна. Як у Аляксея Пысіна, у яго таксама многа твораў пра гераічнае змаганне з нямецкім фашызмам. Шмат якія адлюстроўваюць уласна перажытае. У чэрвені 1942 года арганізаваў у роднай вёсцы камсамольска-маладзёжную падпольную групу. Аднадзямі сталі сябры-школьнікі па Жлобінскай дзесяцігодцы. Падштурхнула на гэта яго старэйшая сястра Вера. У нарысе «Нас вадзіла маладосць...» успамінаў: «Аднойчы мы... капалі на гародзе бульбу. Яна, увогуле не замкнутая дзяўчына, на той час усё маўчала. Напоўніўшы сваё вядро, разгнулася, тыльным бокам далоні адкінула з ілба пасму валасоў, уважліва паглядзела на мяне.

— Не, братка, не быць на нашай зямлі фашыстам, не быць, — сказала нейкім пагрубелым, нібы не сваім (а голас у яе быў звонкі, спеўны) голасам».

Пасля, калі з сябрамі Мішам Таўсцялёвым, Юркам Хількевічам праходзіў міма бярозавага крыжа, пастаўленага гітлераўцамі на магіле іх забітага салдата, недвухсэнсоўна заўважыў: «Прыгожы крыж, але яму чагосьці не хапае». Неўзабаве хлопцы павесілі на крыж дошку, на якой дзёгцем напісалі, што ўсіх ворагаў чакае гэткае бяспаспартнае смерць.

Познім вечарам сябры сабраліся на Сашавай кватэры. Юрка, Міша і яшчэ адзін сябрук Сяргей. Далі клятву змагацца з ворагам, а тэкст якой даручылі напісаць яму. Ніхто не ведаў, колькі даўдзецца кожнаму пражыць. Сяргей у партызанскім атрадзе прастудзіўся і памёр. Тоня Войстрыкава, агітуючы сябровак, паказвала, як абыходзіцца з пісталетам. Прагучаў стрэл. Баючыся, што гітлераўцы расстраляюць маці (чутка пайшла па вёсцы), скончыла жыццё самагубствам, выстраліўшы сабе ў скроню.

Напачатку распаўсюджвалі лістоўкі, тэкст якіх прыдумваў ён, а перапісвалі, завесіўшы вокны коўдрай альбо схаваным дзе-небудзь днём, паплечнікі. Пісаў левай рукой, друкаванымі літарамі.

Прыкрый раток, здраднік Гусачок

Само ж ваеннае жыццё, а калі дакладней — баявое камсамольскае юнацтва — неаднаразова сутыкала яго з выпадкамі, якія самі па сабе маглі стаць сюжэтам захапляльных твораў. Хоць бы знаёмства з савецкім падпольшчыкам аднафамільцам Уладзімірам Капусціным. Ён раптам пачаў часцяком наведвацца ў іх хату. Пасядзіць, пагаворыць. Аднойчы прапанаваў лістоўку. А калі гэта правакацыя? Аднак убачыў напісаны вялікімі літарамі заглавак «Весткі з Савецкай Радзімы». «Але ж Уладзімір працуе дзяжурным на чыгунцы, значыць, служыць фашыстам?» — не давала спакою думка. Той, бадай, здагадаўся, што ў яго на душы: «Калі хочаш, перапішы...» Пасля вайны даведаўся,

што працаваў і з яшчэ адным разведчыкам, у якога клічка Арол. Ён дзейнічаў у Рагачоўскім раёне. Аляксандр Капусцін «з'яўляўся» Воранам.

Маладосць ёсць маладосць. Надаралася, члены падпольнай групы дзейнічалі безаглядна. Як прызнаваўся, «па юнацкай нявыпытнасці, а часам і па легкадумнай саманадзейнасці мы, здаралася, дапускалі ўчынкі, якімі выкрывалі сябе. І ратавала нас толькі тое, што людзі не выдавалі: здагадваліся, бачылі, але маўчалі. Жылі ж мы сярод сваіх людзей, якія таксама ненавідзелі фашыстаў».

Фота з сайта gp.by

Міхась Даніленка і Аляксандр Капусцін у рэдакцыі «Гомельскай праўды».

Адзін з падобных учынкаў... З Мішам Таўсцялёвым паехаў на станцыю Салтанаўка, дзе яшчэ ў чэрвені 1941-га згарэў склад сельпо. Набралі солі ў мяшок і прыхапілі з сабой тармажны башмак. Хто-хто, а яны, якія выраслі каля чыгункі, ведалі, што так спыняюць рух цягніка. Праз некалькі дзён паставілі яго на адным з пудей Жлобін — Гомель. Па дарозе назад трапілі пад дождж, вярнуліся не толькі змораныя, але і мокрыя. Дома заснуў адразу, як бы праваліўся ў нейкую вялікую яміну. З абдымкаў сну вырваў голас фашысцкага паслугача, якога празвалі Гусачок, зачыўшы яго сапраўднае прозвішча. Той клікаў на чыгунку разбіраць завал — цягнік усё ж сышоў з рэек.

Пачаў збірацца, але Гусачок заўважыў яго мокры пінжак. Маці хуценька патлумачыла:

— Пыл выбівала ды забылася ў хату забраць... А ночку дождж пайшоў...

Ды неадразу кажуць: адна бяда не ходзіць. Калі хлопцы, разбіраючы завал, сабраліся кінучь башмак, які ляжаў на самым бачным месцы, у яміну з вадой, перад імі як з-пад зямлі вырас... Гусачок.

З атарапеласці ўсіх вывеў голас Аляксандра Капусціна. Адкуль і смеласць узятася?! Ушчыльную наблізіўся да яго, заявіў:

— Калі што, запомні, гад, знойдуцца людзі, якія табе не даруюць даносу!

Пашанцавала... Як і неаднойчы, калі трапляў у смяротна небяспечныя сітуацыі, працягваючы барацьбу ў партызанскім атрадзе імя С. Будзённага брыгады імя К. Варашылава.

Тыл? Толькі фронт!

Гады партызанства сталі для Аляксандра Пятровіча і пачаткам яго літаратурнай дзейнасці. Летам 1943 года ў падпольнай абласной газеце «Гомельская праўда» была змешчана яго першая карэспандэнцыя аб разведчыках атрада. Вызваленне Гомельшчыны, як вядома, пачалося ў 1943 годзе. Колішніх народных мсціўцаў, якія падыходзілі па ўзросце, прызывалі ў армію. Яму ж прапанаваў службу ў рэчыцкай міліцыі.

Засмучала, бо хлопцы з яго аддзялення прадоўжаць барацьбу з ворагам, а ты будзеш у тыле ворага. На адным дыханні напісаў рапарт аб адпраўцы на фронт.

Былі баі на 1-м Украінскім фронце ў складзе 140-й стралковай дывізіі. Кантузія, тройчы паранены. І працягваліся франтавыя дарогі... Увесь гэты час не развітаўся з паходным шыйткам, куды запісваў няхітрыя паэтычныя радкі, а пісаць пачаў яшчэ ў школе. І запамінаў выпадкі, да якіх можна будзе вярнуцца пасля Перамогі. Так нарадзілася і задума аднаго з яго найлепшых апавяданняў

загадаў рэдакцыяй навукі і культуры БелТА, быў адказным сакратаром, потым намеснікам галоўнага рэдактара «ЛіМа».

Выйшлі кнігі «Размова ў дарозе», «Скажу праўду», «Белыя гусі лета прарочаць», «Цвіў бэз, іграла скрыпка», «На хвалях Нявы»... У аповесці «Салёная раса» раскажаў пра капітана Баталава, які больш чым месяц стрымліваў наступленне фашыстаў пад Жлобінам. Праславіўся і генерал-лейтэнант Леанід Пятроўскі. Апавесць пра яго можна назваць «Салдаты першай перамогі». Менавіта на Жлобіншчыне ці не ўпершыню гітлераўцы адступілі на такім вялікім адрэзку фронту. Выдаў таксама ў «Бібліятэцы часопіса «Вожык»» дзве кніжкі гумару і сатыры.

«Хуткая» не заўсёды ўратавальніца

У сваёй апошняй кнізе «Усяму бела-му свету» прачытаў толькі карэктуру. Калі зайшоў да мяне ў «ЛіМ» пахваліцца ёю, не пазнаў яго. Нейкі ссутулены, без звычайнай іскрыні ў вачах. Як высветлілася, на дачы, што ў Пухавіцкім раёне, схпіла сэрца. Некалькі дзён пралажаў у бальніцы. Сабраўся схадзіць у Саюз пісьменнікаў, уладзіць сякія-такія справы да пачатку сходу літаратараў, які меўся адбыцца. Угадворваў пайсці разам, але жадання ў мяне не было. Прычына ў тым, што на той час рэдка якое мерапрыемства абыходзілася без палітыканства.

Што і гэтым разам ўсё адбывалася менавіта так, неўзабаве ўпэўніўся і я. Усё ж-такі праз некаторы час, як мы развіталіся, вырашыў наведацца ў Дом літаратара. Не ведаю, чаму нечакана памяняў сваю думку. Магчыма, узнікла нейкае нядобрае прадчуванне? Можна, і так, але катэгарычна сцвярджаць не буду.

Пачаў падымацца на другі паверх, але толькі ступіў у фая, як пераканаўся, што адбываецца тое, што і павінна было адбывацца. Праз адчыненыя дзверы, што вялі ў залу, раздаваліся шум, выкрыкі, на сцэну адзін за адным рваліся «праўдалюбы». Усё-такі ў залу ўвайшоў, аглядаўся па баках: хацелася ўбачыць Аляксандра Пятровіча. Але яго не заўважыў, пайшоў назад.

А ў гэты час яму стала блага. Вельмі блага. Несумненна, што яму з абвостраным пачуццём сумленнасці, балюча было: самыя лепшыя намеры зводзіцца да навешвання адзін аднаму палітычных ярлыкоў, зноў назіраецца непрыманне чужых думак і меркаванняў. Таму ён і паспяшаўся да выхаду. Паспеў з цяжкасцю дайсці да вестыбюля, дзе паваліўся на падлогу. Тэрмінова выклікалі «хуткую». Аднак яна ехала да Дома літаратара ажно трыццаць хвілін. І гэта прытым, што падстанцыя яе знаходзіцца за некалькі соцень метраў.

Так 16 кастрычніка 1996 года і стаў апошнім днём у жыцці Аляксандра Пятровіча.

Калі пішу гэтыя радкі, за акном — зіма. Кажуць, што яна сёлета ранняя. Не, зусім не ранняя. Проста мы прывыклі апошнім часам, што затрымліваецца, а тут наступіла своечасова. Ведаю, як бы ўзрадаваўся яе прыходу Аляксандр Капусцін. Адразу ўзяў бы лыжы і паспяшаўся ў лес, які быў непадалёку ад яго дома, што па вуліцы Гамарніка ў Мінску. Адпачыць жа на прыродзе ён любіў. З ранняй вясны, калі прагрэецца вада, да позняй восені плаваў. А зімой, канечне ж, былі лыжы. Здавалася, што яго, нягледзячы на перажытае ў гады вайны, хопіць яшчэ не на адзін год.

Здавалася...

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Пісьменніцкія выступленні. Якасць і колькасць

Заўжды ў асяроддзі паэтаў, празаікаў важнае месца займаюць размовы пра выступленні перад чытачамі. Калі гаварыць сур’ёзна, то гэты клопат — частка літаратурнага выхавання грамадства. А пасля ўжо ў спадарожнікі можна дадаць і іншыя тэмы — рэакцыя розных аўдыторый на гэтыя выступленні, характар падрыхтаванасці і чытачоў, і саміх пісьменнікаў, абмеркаванне таго, што важней — траціць час на размовы пра літаратуру і адпаведна пра сваю ўласную творчасць ці працаваць за пісьмовым сталом... А яшчэ ж, асабліва сёння, калі папяроявая кніга не карыстаецца ранейшым аўтарытэтам, ранейшай папулярнасцю, існуе прамая залежнасць распаўсюджвання кніжных навінак ад таго, наколькі часта пісьменніка бачыць чытач ужывую... Словам, пытанні выступленняў, сустрэч пісьменніка з чытачамі — сур’ёзны клопат.

А вось якая карціна складвалася на гэтым абсягу творчага жыцця, напрыклад, у сярэдзіне 1960-х гадоў? Пра гэта мы зможам даведацца са справаздачы дырэктара Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР Міхася Чавускага ў аддзел культуры ЦК Кампартыі Беларусі. Дакумент датаваны 30 лістапада 1965 года і знаходзіцца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь.

Міхась Чавускі (1904—1984) — беларускі празаік, драматург. Нарадзіўся ў вёсцы Шапілава Жлобінскага раёна Гомельскай вобласці. З 1917 года — наборшчык друкарні ў Жлобіне. Служыў у пагранічных войсках (1926—1928). Рэдагаваў газету Пleshчаніцкай МТС, газету Мінскага сельскага раёна. Працаваў інструктарам ЦК КПБ, галоўным рэдактарам БелТА. У 1934—1937 гг. завочна вучыўся ў Камуністычным інстытуце журналістыкі ў Ленінградзе. У час Вялікай Айчыннай вайны — адказны сакратар газеты-плаката «Раздавім фашысцкую гадзіну» (1941—1943). У 1943-м — рэдактар сатырычнай газеты Віцебскага падпольнага абкама КП(б)Б «Партызанскае слова». У пасляваенныя гады Міхась Чавускі — намеснік старшыні Камітэта па радыёвяшчанні пры Саўнаркаме БССР (1944—1947), затым — галоўны рэдактар, потым загадчык аддзела фельетонаў часопіса «Вожык» (1947—1961). У 1964—1970 гг. — дырэктар Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР. Друкавацца ў рэспубліканскім друку пачаў у 1937 г. Выдаў зборнікі аповяданняў «Крытычны момант» (1954), «Індык на курорце» (1960), «Рука руку мае» (1964), «Чаму ж не смяяцца?» (1969), «Стрэляны Вераб’ёў» (1976), дакументальную аповесць «Фарбамі гневу» (1975, дапоўненае выданне ў 1978).

З дакладной запіскі ў ЦК КПБ: «Вопыт працы Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР за 1965 год паказаў, што пісьменніцкія выступленні — літаратурныя вечары і сустрэчы ўзмацняюць творчыя сувязі з шырокімі коламі цяперашніх і будучых чытачоў мастацкай літаратуры, пашыраюць непасрэдня зносіны пісьменнікаў з народам, духоўна ўзбагачаюць і выступаючага пісьменніка і яго аўдыторыю, дапамагаюць ў выхаванні новага чалавека — будаўніка камунізму». І далей: «З дапамогай партыйных, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый былі падобраны пазаштатныя і грамадскія карэспандэнты-арганізатары. Гэта, у асноўным, людзі, якія маюць непасрэдня адносіны да літаратуры — пісьменнікі, журналісты — аматары беларускай літаратуры. Абапіраючыся на актыўны ліку кнігальнібаў і членаў літаратурных аб’яднанняў, Бюро правяло значную работу па прапагандзе мастацкай літаратуры...»

Якімі ж лічбамі характарызаваўся пісьменніцкая праца ў частцы выступленняў?.. «Ужо сёлета на пуцёвках Бюро адбылося каля 2000 выступленняў, з іх каля 700 шэфскіх. Адбылося за гэты перыяд не менш 200 бясплатных выступленняў пісьменнікаў (без пуцёвак Бюро) на канферэнцыях чытачоў, у бібліятэках, кніжных магазінах, школах, тэхнікумах, вышэйшых навучальных установах, вайсковых часцях...» Міхась Чавускі падкрэслівае, што «выступаюшыя пісьменнікі

толькі на пуцёвках Бюро мелі за гэты перыяд на меншай меры 200-тысячную аўдыторыю. Гэта творчая справаздача вялікай групы пісьменнікаў перад самым строгім і аб’ектыўным калектыўным крытыкам». Атрымліваецца, што, калі мець на ўвазе папярэднюю інфармацыю пра лічбу ў 2000 выступленняў, кожны раз аўдыторыя складала каля 100 чалавек... Што таксама з’яўляецца ў пэўнай ступені характарыстыкай арганізацыйнай работы. Сабраць 100 чалавек на сустрэчу дзе-небудзь у вясковай школе ці ў сельскім клубе ў далёкай глыбінцы — гэта не так і проста.

З запіскі М. Чавускага: «Ёсць нямала сведчанняў добрага кантакту выступаючых пісьменнікаў з аўдыторыяй, нямала добрых водгукаў рабочых чыгуначнікаў, гродзенскіх тэкстыльчыкаў, Мінскіх аўта- і трактарабудаўнікоў, Гомсельмаша, Полацкіх нафтавікоў, будаўнікоў, работнікаў лёгкай і мясавай прамысловасці, бытавых прадпрыемстваў, рабочых саўгасаў і другіх катэгорый працоўных».

Дырэктар Бюро прапаганды адзначае, што цікава праходзяць літаратурныя сустрэчы старэйшага паэта-песенніка Адама Русака, пакідаюць добрыя ўражанні выступленні ў рабочых інтэрнатах паэтаў Артура Вольскага і Святланы Яўсеевай, іх размовы з моладдзю, добрыя водгукі ідуць аб выступленнях Сяргея Грахоўскага, Уладзіміра Корбана, Аркадзя Русецкага, Алеся Бажко, Міколы Аўрамчыка, Браніслава Спрыначана, Еўдакіі Лось, Уладзіміра Карпава, Аляксея Кулакоўскага, Алеся Махначы, Леаніда Прокшы, Аляксандра Лазнявога, Міхася Скрыпкі, Анатоля Астрэйкі, Аляксея Зарыцкага, Уладзіміра Калесніка, Алеся Савіцкага, Пятра Прыходзькі... На пуцёвках Бюро выступала ў сярэднім 70 пісьменнікаў. Яны ж, падкрэслівае аўтар справаздачы, актыўна выступалі і ў час бясплатных сустрэч і на вечарах. «Пісьменнікі, — піша М. Чавускі, — генерал Аляксеў, Пятрусь Броўка, Іван Шамякін, Максім Танк, Іван Новікаў, Іван Мележ, Аляксандр Асіпенка, Янка Брыль, Янка Скрыган і шмат якія іншыя часта выступалі (без пуцёвак Бюро) у бібліятэках, школах і іншых арганізацыях па запрашэнні іх чытачоў. Паспяхова праходзяць сустрэчы з чытачамі Івана Новікава і Руны, разам з героямі іх кніг».

Бюро прапаганды Саюза пісьменнікаў арганізоўвае яшчэ і літаратурныя сустрэчы ў клубе пісьменнікаў. Яны ў некаторай ступені носяць «профільны» характар... Чытаем у М. Чавускага: «Добра прайшла сустрэча з выкладчыкамі літаратуры, рускай і беларускай мовы, асабліва добра прайшоў вечар сустрэчы з кіраўнікамі мастацкай самадзейнасці. Вялікі інтарэс грамадскасці рэспублікі выклікала Усесаюзная нарада пісьменнікаў-перакладчыкаў, якая адбылася ў сталіцы рэспублікі. Удзельнікі нарады выступілі ў літаратурных вечарах — сустрэчах ва Універсітэце, палацах культуры прафсаюзаў, трактарнага завода, камвольнага камбіната. Гэта былі сапраўдныя інтэрнацыянальныя вечары супрацоўніцтва брацкіх літаратур».

Безумоўна, у ранейшыя часы была пэўная практыка, калі праводзіліся Дні нацыянальных літаратур у Беларусі і адпаведна Дні беларускай літаратуры ў

розных рэгіёнах Расійскай Федэрацыі, у розных кутках былога Савецкага Саюза. Менавіта вопыт такіх мерапрыемстваў спрыяў і арганізацыі выступленняў пісьменнікаў з іншых рэспублік у Беларусі ў межах самых розных мерапрыемстваў. Варта да інфармацыі М. Чавускага дадаць і тое, што пісьменнікі літаральна з усяго Савецкага Саюза, нават з недалёкіх і далёкіх (В’етнам, Манголія і г. д.) краін былі гасцямі пісьменніцкіх з’ездаў, юбілейных урачыстасцей, звязаных з ушанаваннем таго ці іншага класіка ці нават яркага беларускага пісьменніка-сучасніка.

М. Чавускі адзначае: «Прапаганда мастацкай літаратуры, як правіла, увязваецца з грамадска-палітычным жыццём нашай рэспублікі і ў прыватнасці з тымі гістарычнымі датамі, якія адзначае наш народ».

20-годдзю Перамогі над гітлераўскай Германіяй была прысвечана дэкада сустрэч беларускіх пісьменнікаў з працоўнымі Віцебска, Полацка, Оршы. У Віцебскай жа вобласці ў чэрвені месяцы быў праведзены тыдзень літаратурных сустрэч з працаўнікамі сельскай гаспадаркі. На фабрыках, заводах, будоўлях Мінска, Гомеля, Магілёва, Гродна, Брэста прайшлі тэматычныя літаратурныя вечары: «Гэтых дзён не змоўкне слава», «Вялікі подзвіг беларускага народа», «Пісьменнікі-франтавікі і партызаны і героі іх кніг». Дні літаратуры праходзілі ў гарадскіх парках культуры і адпачынку. Актыўны ўдзел у тыдні дзіцячай літаратуры прынялі амаль усе дзіцячыя пісьменнікі. Праведзены вечары паэзіі і ў Мінску, Магілёве, Бабруйску, Гродне і іншых. Пагадзіцця, цікавы вопыт і для сённяшніх дзён, хаця і прайшло з таго часу болей чым паўвека.

Адно толькі Бюро, канешне ж, не ў стане было б арганізаваць такі шырокі спектр прапагандысцкіх мерапрыемстваў, звязаных з пашырэннем ведання пра сучасны літаратуры працэс. Чытаем у дакладной запіскі: «У правядзенні літаратурных сустрэч і вечароў, у прапагандзе мастацкай літаратуры дапамагаюць нам партыйныя, камсамольскія і прафсаюзныя органы».

Прыклад актыўнага ўдзелу ў нашай рабоце, прыклад для ўсіх органаў кнігагандлю, спажывааперацыі і саюздруку паказаў, асабліва ў першы перыяд дзейнасці бюро, Віцебскі аблкінагадаль і ў прыватнасці яго кіраўнік т. Батурын. Вось што пісаў ён у Саюз пісьменнікаў пасля праведзенай дэкады літаратурных сустрэч: «Выступленні беларускіх пісьменнікаў у цэхах і клубах прадпрыемстваў перад рабочымі, а таксама перад студэнтамі і моладдзю Віцебска, Полацка, Наваполацка, Оршы прайшлі арганізавана і вельмі цікава. У час сустрэчы ўсё гэта было наладжана гандаль кнігай. Усе выданні пісьменнікаў Янкі Брыля, Янкі Скрыгана, Сяргея Грахоўскага, Міколы Аўрамчыка, Ніла Гілевіча, Алеся Савіцкага, Пятра Прыходзькі і іншых разам з аўтографамі набыты ўдзельнікамі вечароў... Вечары паказалі, што такая форма прапаганды кнігі з’яўляецца найбольш удачай, і яе трэба практыкаваць рэгулярна...» І яшчэ дадае М. Чавускі: «...Прафсаюз чыгуначнага транспарту — Дорпрафсоз Беларускай чыгункі, які аб’ядноўвае трохсоттысячную армію членаў прафсаюза, а таксама кіраўніцтва чыгункі прыдалі вялікае значэнне прапагандзе мастацкай літаратуры. Калі раней перад чыгуначнікамі нашы пісьменнікі амаль не выступалі, цяпер яны часта гасці не толькі ў клубах, але і ў цэхах дэпо, на ўсіх службах».

А якія ж крытычныя стрэлы, недахопы?.. Варта зазначыць, што як вопытны чыноўнік Міхась Чавускі не абмінае праблем, не імкнецца зарэгуляваць рэчаіснасць. «...Ёсць у нас і сур’ёзныя недахопы. Пэўная група пісьменнікаў яшчэ

не ўдзельнічае ў нашай рабоце. Не заўсёды мы дабіваемся, каб літаратурныя вечары з’явіліся важнай падзеяй і для аўдыторый і для выступаючых пісьменнікаў. Гэты недахоп у рабоце бюро можна лічыць найбольш сур’ёзным».

І яшчэ:

Арганізацыі, якія з намі звязаны, жадаюць слухаць выступленні пісьменнікаў не толькі са сваімі творами. Іх цікавяць і тэматычная накіраванасць літаратурных сустрэч.

Група пісьменнікаў ужо адгукнулася на нашы прапановы, і разам з імі мы падрыхтавалі тэматычныя выступленні. Вось некаторыя з іх: «Ленін у драматургіі, прозе і паэзіі», «Паэзія барацьбы і працы», «Яго Вялікасць — Савецкі чалавек», «Мая Беларусь», «Пра тых, хто на чужыне», «Пісьменнік і героі яго твораў», «Тэса, рэжысёр, акцёр — спектакль...», «Аўтары новых кніг», «Горад Мінск у творах беларускіх пісьменнікаў» і г. д. Па некаторых тэмах выпушчаны афішы і адбыліся ўжо выступленні.

Бюро ставіць перад сабой задачу ў будучым годзе мець у кожным раёне грамадскага карэспандэнта-арганізатара па прапагандзе мастацкай літаратуры. У бліжэйшы час мы абгаворым на Савецкаму бюро пытанне аб стварэнні грашовага фонду для прэміравання лепшых грамадскіх карэспандэнтаў-арганізатараў бібліятэчнікамі, складзенымі з лепшых твораў беларускіх пісьменнікаў.

Работа над тэматычным планам прапаганды мастацкай літаратуры, які супадае з падрыхтоўкай да 50-годдзя Савецкай дзяржавы, 50-годдзя стварэння нашай рэспублікі і стагоддзя з дня нараджэння Леніна падказвае шэраг новых прапаноў, якія ў бліжэйшы час будуць абгавораны на Савецкаму бюро».

Канешне ж, і аўтара запіскі, і ўвесь склад тых таварышаў, хто ў Саюзе пісьменнікаў быў задзейнічаны ў прапагандзе мастацкага слова, прапагандзе здабыткаў пісьменніцкай працы, у арганізацыі выступленняў, хвалявала пытанне якасці сустрэч... З дакладной запіскі: «...нам трэба сур’ёзна падумаць аб тым, каб павелічэнне колькасці выступленняў не адбівалася на якасці, і дабіцца такога становішча, каб у далейшым запрашэнне пісьменнікаў арганізацыямі рабілася не для галачкі. Кожны выезд пісьменніка павінен быць апраўданы і мэтазгодны ва ўсіх адносінах. Зрэшты, нельга не лічыцца з тым, што гэта звязана з фінансавымі выдаткамі і затратамі дарагога пісьменніцкага часу. Напрыклад, загадчык Тураўскай бібліятэкі т. Альберсон просіць камандзіраваць цэлую групу пісьменнікаў (пералічваецца 7 пісьменнікаў і др.) для ўдзелу ў вечары беларускай паэзіі. У т. Альберсона, мабыць, і не ўзнікла пытання — навошта такая вялікая група пісьменнікаў для аднаго вечара і ці не Яфім Макеевіч узяў бы на сябе камандзіраваныя выдаткі, якія складалі б не менш 300 рублёў нават без “і др.”»

У гэтым напрамку трэба весці настойлівую растлумачальную работу, каб арганізацыі і арганізатары сутрэч разумелі, што ў пісьменнікаў ёсць свае творчыя планы, што трэба шанаваць іх час, а патрабаваць пісьменніка можна толькі тады, калі гэта выклікаецца безумоўнай неабходнасцю...»

Запіска дырэктара Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР М. Чавускага, складзеная на самым пачатку арганізацыі такой работы, арганізацыі Бюро, — у некаторай ступені і напамін для дзён сённяшніх, для сённяшніх актыўнасцей пісьменніцкага супольніцтва і тых, хто заклапочаны прапагандай мастацкага слова, мастацкай літаратуры.

Кастусь ЛЕШНІЦА,
Вячаслаў СЕЛЯМЕНЕЎ

Аб непазбежнасці страты

Так склалася, што, каб трапіць у некаторыя тэатры ці на пэўныя спектаклі, глядач павінен прыкласці намаганні (асабліва гэта тычыцца прэм'ер). Трэба не забыцца на планаванне: пільна сачыць за афішай, выбраць дзень, загадзя набыць білет... Зрабіць усё ў апошні момант наўрад ці атрымаецца.

Што тычыцца Мінскіх тэатральных пляцовак, то ў гэтым рэчышчы найперш у галаву прыходзіць Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі. На доўгачаканую прэм'еру ды некаторыя іншыя адметныя пастаноўкі жадаючых завітаць вельмі шмат. У тэатры прапануюць нават запісацца ў «ліст чакання». Да таго на ажыятаж уплывае адносна невялікая ўмяшчальнасць залы. Аднак пра ўсё гэта аматар ведае і без нашых згадак... Хіба што прапусціў ці не заўважыў, што РТБД, у адрозненне ад многіх айчынных тэатраў, імкнецца ісці (ды ідзе) насустрач глядачу, які не паспявае або не мае магчымасці завітаць.

Уладзіслаў Віленчыц, Дзяніс Аўхарэнка, Гражына Быкава, Юлія Гружэўская, Юлія Лазоўская, Ганна Лебедзева, Арсеній Луцкі. Заняты ў пастаноўцы і заслужаныя артысткі Рэспублікі Беларусь Галіна Чарнабаева і Людміла Сідаркевіч.

Вядома, у асэнсаванні спектакля заўсёды дапамагае веданне першакрыніцы, то-бок п'есы ці пражайтнага твора. Аднак, па-першае, перад намі не класічны твор. Па-другое, Яўген Карняг сам піша сцэнарыі, таму форма выказвання заўсёды аўтарская. Але ж пэўная аснова, на якую можна абавірацца пры аналізе, у «Забалоцці» ёсць. Стваральнікі звяртаюцца да рэальнай гісторыі аб васьмі братах, якія не вярнуліся з фронту падчас Вялікай Айчыннай вайны (дэталі не ўдакладняюцца). Узаемазвязь і непазбежнасць страты (іншых і самога сябе), болю і страху ў жыцці любога чалавека пераканаўча і моцна, экспрэсіўна адлюстраваны ў пастаноўцы.

Між тым Яўген Карняг, Каця Аверкава і Таццяна Нерсісян урэшце ўшчыльную падыхлілі да адной з найбольш важных для іх тэм — тэмы вёскі, з якой непаруўна звязаны культура

і міфалогія беларусаў. Ды і Забалоццем называюцца рэальныя паселішчы на тэрыторыі Беларусі (і не толькі). З гэтых шматлікіх Забалоццяў, Залессяў, Зарэччаў, Слабодак, Прудкоў і Борах пайшлі многія міфы і легенды, традыцыі і абрады, народныя песні, якія сёння пераасэнсоўваюцца нашчадкамі і выходзяць па-за

межы культурнай прасторы адной краіны. У тыя ж народную песню ў апрацоўцы і сучаснае музычнае гучанне неаднаразова ўслухоўваліся глядачы розных краін і высока ацэньвалі.

Наогул, калі дыялог традыцыі і актуальных тэндэнцый атрымліваецца, то ўсё створанае ў выніку, што не прачытваецца з лёгкасцю, не гучыць банальна і літаральна (як у нашым выпадку), перастае быць далёкім, чужым і незразумелым. Да таго ж у «Забалоцці» мацней, чым у папярэдніх частках трылогіі, гучаць агульначалавечыя пасылы, галоўны з якіх сцвярджае каштоўнасць чалавечага жыцця. Гэтая ідэя безумоўна робіць спектакль універсальным. Між тым пластычная мова акцёраў, асабліва сцэнаграфіі, шматлікія міні-сцэнікі ўсё гэтак жа даюць глядачу свабодную прастору для трактовак. У тым ліку за такую магчымасць шматлікія глядачы выказваюць падзяку і падтрымку стваральнікам і застаюцца ўважлівымі да ўсяго, над чым яны працуюць.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота з сайта rtbd.by

млын навін

Творчая сустрэча напярэдадні паказу спектакля «Любоўны напой» пройдзе ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета 4 лютага. У 13.00 глядачы стануць сведкамі рэпетыцыйнага працэсу, а пасля падрыхтоўкі да спектакля змогуць задаць пытанні рэжысёру тэатра Ганне Маторнай. Трапіць на рэпетыцыю і творчую сустрэчу тыя, хто купіў білеты на камічную оперу «Любоўны напой», якую пакажуць на сцэне Вялікага тэатра 6 лютага.

Адзін з паказаў знакамітай рок-оперы Аляксея Рыбнікава і Андрэя Вазнясенскага ««Юнона» і «Авось»» у Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай музычнай тэатры ў пастаноўцы галоўнага рэжысёра Міхаіла Кавальчыка будзе прымеркаваны да юбілею дырыжора тэатра Марыны Траццяковай. З гэтай установай Марына Мікалаеўна супрацоўнічае з 2005 года: спачатку працавала ў якасці запрошанага дырыжора-хормайстара, а ў 2010 годзе была пераведзена на пасаду дырыжора. У яе рэпертуары практычна ўсе значныя пастаноўкі Музычнага тэатра. Паказ рок-оперы, прымеркаваны да юбілею Марыны Траццяковай, адбудзецца 24 лютага.

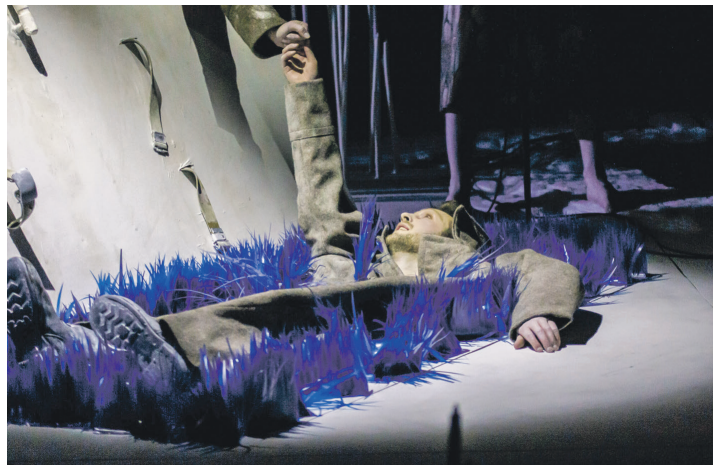
Нядаўна Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага анансаваў прэм'еру меладрамы «Анфіса» паводле п'есы пісьменніка і драматурга Леаніда Андрэева ў пастаноўцы заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Валянціны Ераньковай. Першы паказ адбудзецца 25 лютага. У пастаанавую групу спектакля таксама ўвайшлі мастак-сцэнограф Ала Сарокіна, мастак па касцюмах Таццяна Лісавенка, кампазітар Аляксей Еранькоў, асістэнт рэжысёра Ульяна Комар. За відэакантэнт адказвае Аляксандра Мацук. У спектаклі заняты акцёры Аляксандр Гіранок, Вераніка Пляшкевіч, Вольга Здзярская, Лізавета Гаўрылава (студэнтка БДАМ), Дзяніс Нямцоў, Іна Савянкава, заслужаная артыстка Беларусі Аксана Лясная, Кацярына Шатрова, Сяргей Жбанкоў, Алег Коц і іншыя.

А на сцэне Гомельскага абласнога драматычнага тэатра адбудзецца прэм'ера спектакля «Ляццяць жураўлі» паводле п'есы Віктара Розава «Вечна жывыя». Пастаноўка прымеркавана да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Мастацкім кіраўніком стаў заслужаны дзеяч мастацтваў, мастацкі кіраўнік НАДТ імя М. Горкага Сяргей Кавальчык. У якасці рэжысёра-пастаноўшчыка выступіць яго вучаніца Марыя Гардзіенка, якая сёлета завяршае навучанне па спецыяльнасці «Рэжысёр драматычнага тэатра» ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. «Ляццяць жураўлі» — яе рэжысёрскі дэбют на прафесійнай тэатральнай сцэне. Прэм'ерныя паказы спектакля ў Гомельскім абласным драматычным тэатры пройдуць 2, 3, 21 і 30 сакавіка.

Тым часам галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра Андрэй Гузій рыхтуе новую лірычную камедыю «Рок-н-рол на схіле» паводле аднайменнай п'есы Міхаіла Хейфеца. Мастаком-пастаноўшчыкам выступае Андрэй Меранкоў, харэографам — Яўген Лук'янаў, а мастаком па святле — Сяргей Азяран. Заняткі ў спектаклі Наталля Анішчанка, заслужаная артыстка Беларусі, Аляксандр Пашкевіч, Ганна Лаухіна, Юлія Сурмейка, Павел Салаўёў, Віялета Сарвірава, Кірыл Акуленец, Аляксандра Змітровіч, Аляксей Вінаградаў. Прадставіць спектакль плануюць 15 і 16 сакавіка.

Дарэчы, у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі адкрыты набор у падлеткавую групу майстэрні «Гуляем у тэатр». Да 9 лютага дзеці ад 10 да 16 гадоў і іх бацькі могуць падаць заяўкі. У праграме творчай майстэрні — майстар-класы па акцёрскім майстэрстве, заняткі па сцэнічным маўленні і пластыцы, трэнінгі, работа над эцюдамі (развіццё фантазіі і ўвагі, умення імправізаваць), работа на сцэне (разбор матываў паводзін персанажаў, асваенне дэкарацыі, уменне карыстацца рэквізітам), пастаноўка спектакляў. Заняткі будуць праводзіцца на рускай мове, работа тым часам праходзіць на аснове мастацкіх тэкстаў на беларускай і рускай мовах, гаворыцца на сайце РТБД.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мастак-сцэнограф «Абая» з Талачыншчыны

У апошнія гады шырокае развіццё атрымалі беларуска-казахскія літаратурныя сувязі. У многім дзякуючы сяброўству выдавецкай установы «Літатура і мастацтва», а пазней і Выдавецкага дома «Звязда» з казахскімі пісьменнікамі і кнігавыдаўцамі. Паэты, публіцысты, літаратуразнаўцы, перакладчыкі з Казахстана — частыя госці ў Беларусі. І на круглым стане беларускіх і замежных літаратараў «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», які традыцыйна праводзіцца ў пярэдадзень Дня беларускага пісьменства, і на Міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнік і час».

Зусім нядаўна членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі сталі літаратары з Казахстана — кандыдат філалагічных навук, супрацоўніца Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава Святлана Ананьева і паэтэса, народны пісьменнік Казахстана Любоў Шашкова (дарэчы, наша зямлячка, нарадзілася на Гомельшчыне). А ў 2010 годзе ў «Літаратуры і мастацтве» пабачыла свет кніга паэзіі легендарнага казахскага асветніка і паэта Абая «Стэпавы прастор». Перакладчыкам выступіў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі. І такіх прыкладаў сяброўства, літаратурнага братэрства можна прывесці даволі шмат.

А вось па-за ўвагай застаецца даволі цікавы лёс нашага земляка, асобы, якая таксама з'яўляецца па-свойму знакавай у гісторыі беларуска-казахскіх літаратурных, культурных стасункаў. Размова — пра беларускага тэатральнага мастака Васіля Васільевіча Галубовіча (1910—1991), які нарадзіўся на Віцебшчыне, у Коханаве Талачынскага раёна. Якая ж сувязь у мастака-сцэнографа з казахскай літаратурай?..

Але звернемся ўвогуле да біяграфіі нашага земляка. У юным узросце Васіль Галубовіч пераехаў ва Украіну. У Екацярынаслаўлі (цяпер — Дніпро) атрымаў сярэдняю адукацыю. Малады чалавек, захоплены тэатрам, наведваў драматычную студыю пры чыгуначнай станцыі Дзіёўка (гэта прыгарад Екацярынаслаўля; цяпер ужо — у складзе Дніпра). У 1927 годзе наш зямляк паступіў у Кіеўскі мастацкі інстытут, які закончыў у 1932 годзе. Калі Васіль Галубовіч паступаў у Кіеўскі мастацкі інстытут, рэктарам гэтай аўтарытэтай творчай ВНУ працаваў Іван Іванавіч Врона (1887—1970) — рускі і савецкі мастацтвазнаўца, крытык, мастак, кандыдат мастацтвазнаўства. У 1930—1932 гг. Іван Іванавіч загадваў

Эскіз касцюма, 1960-я гг.

кніжным выдавецтвам у Кіеве. А ў 1933 годзе былі рэктар быў рэпрэсаваны. У 1944 г. (часткова) і ў 1958 г. (поўнасьцю) мастака і даследчыка рэабілітавалі. Іван Врона — аўтар унікальнай манаграфіі «Украінская савецкая графіка». Сярод настаўнікаў, выкладчыкаў Васіля Галубовіча было і шмат іншых знакамітасцей... У тым ліку — і першы рэктар Украінскай акадэміі мастацтваў, прафесар Кіеўскага мастацкага інстытута, заслужаны дзеяч мастацтваў Украінскай ССР Фёдар Крычэўскі...

Закончыўшы вучобу ў Кіеве, Васіль Галубовіч вяртаецца ў Днепрапятроўск (Дніпро). Спачатку працуе кіраўніком мастацка-плакатнай майстэрні пры Цэнтральным палацы культуры металургаў Поўдня. Праз некаторы час Васіль ужо — тэатральны мастак. Спачатку ў Тэатры юнага гледача, затым — у оперным тэатры Днепрапятроўска. У 1941 годзе, з пачаткам Вялікай

Айчыннай вайны, тэатральны мастак знаходзіцца ў эвакуацыі. Працуе ў саратаўскіх тэатрах — юнага гледача і ў драматычным тэатры імя Карла Маркса.

У 1946—1958 гадах ураджэнец Коханавы — галоўны мастак Казахскага драматычнага тэатра. Гэты перыяд можна лічыць даволі плённым для станаўлення прафесіяналізму, для маштабных творчых здзяйсненняў Васіля Галубовіча. Заснаваны ў 1925 годзе галоўны драматычны тэатр Казахстана ўжо на той час набыў істотны вопыт. На сцэне пачалі ставіцца складаныя спектаклі. Спектакль «Абай» па рамана Мухтара Аўэзава, які і раней супрацоўнічаў з тэатрам, паставілі ў 1949 годзе. Працуючы над дэкарацыямі, мастацкімі рашэннямі ў афармленні спектакля, выбары касцюмаў, Васіль Галубовіч імкнуўся сягнуць у глыбіні казахскай нацыянальнай культуры, асэнсаваць, кім жа з'яўляецца асветнік, паэт, пачынальнік сучаснай казахскай нацыянальнай літаратуры для народа Казахстана, для гісторыі гэтага краю. Працу рэжысёра, працу акцёраў, як і працу мастака-сцэнографа заўважылі. У 1952 годзе разам з калегамі Васіль Галубовіч атрымлівае Дзяржаўную прэмію СССР (у тых часы, праўда, галоўная прэмія называлася Сталінскай) за спектакль «Абай».

Высокая ўзнагарода не спыніла росту, мастацкага развіцця мастака-сцэнографа. Новыя адкрыцці і знаходкі гледачы, калегі разгледзелі і ў мастацкім афармленні іншых спектакляў, у якіх Васіль Галубовіч удзельнічаў як галоўны мастак. Адметнасць таго часу для тэатра была яшчэ і ў тым, што ў сярэдзіне 1950-х гадоў даволі часта драматычная трупа звярталася да гістарычнай, глыбока нацыянальнай тэматыкі. У 1954 годзе В. Галубовічу прысвоілі званне заслужанага дзеяча мастацтваў Казахскай ССР.

У 1958 годзе наш зямляк вяртаецца ў Беларусь. Працуе чатыры гады галоўным мастаком Тэатра імя Янкі Купалы. Наступныя дзесяць гадоў — галоўным мастаком Рускага драматычнага тэатра БССР. У Купалаўскім тэатры Васіль Васільевіч аформіў спектаклі «Дні нашага нараджэння» па п'есе Івана Мележа, «Уваскрасенне» паводле рамана Л. Талстога, «Смерць ваяводы» па п'есе Ю. Славацкага і іншыя адметныя

пастаноўкі. У Рускім драматычным тэатры БССР мастак стварыў дэкарацыі да спектакляў «Узнятая цаліна» (паводле М. Шолахава), «Галоўная стаўка» Кастуса Губарэвіча, «Марыя» Анатолія Салынскага, «Птушкі нашай маладосці» Іона Друцэ... У другой палове 1970-х Васіль Васільевіч працаваў і над афармленнем спектакляў для Брэсцкага абласнога драматычнага тэатра.

...Талачынскі край — радзіма многіх цікавых дзеячаў культуры і мастацтва. У Высокім Гарадцы нарадзілася паэтэса Вера Вярба. Як, дарэчы, і славыты беларускі прэзаік, аўтар раманаў «Вязьмо», «Сцежкі-дарожкі», «Крывічы» Міхась Зарэцкі. З вёскі Перавалочная — драматург і кінасцэнарыст Алесь Петрашкевіч. З вёскі Звенячы — народны мастак СССР, Герой Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Міхаіл Савіцкі...

Эскіз касцюма, 1960-я гг.

А ў Коханаве, дзе зрабіў свае першыя крокі Васіль Галубовіч, нарадзіўся мастак, кніжны графік Валерый Славук. Родам з Новага Сяла — мастак, даследчык культуры Леанід Баразна. У самім Талачыне нарадзіўся тэатральны рэжысёр і акцёр Валерый Анісенка. З Рыдомлі — драматург, прэзаік, публіцыст Алесь Рылько... Край паэтаў і мастакоў, акцёраў і музыкантаў!.. Унікальнае культурна-асветніцкае гняздо Віцебшчыны і ўсёй Беларусі!..

Кастусь ХАДЫКА

Амар ХАЯМ:

«Згадайце добрым словам...»

Болей чым 60 гадоў назад навучэнец Магілёўскага медыцынскага вучылішча Сяргей Панізнік стварыў партрэт усходняга паэта, фізіка, матэматыка, астранома Амара Хаяма.

вершы мае чытаў у «Магілёўскай праўдзе» Аляксей Пысін, і настаўнікі ў мяне былі яркія, адукаваныя, здольныя шмат чым падзяліцца... І хацелася, паверце, ахапіць увесь свет... Спрыяў гэтаму, зразумела, малады імпэт, спрыяла творчае натхненне...

Партрэт і цяпер цікавы. Галоўны персанаж у накінутым на плечы жоўтым халаце прама глядзіць у вялікі свет. «Ці ёсць куток той, дзе знайсці спакой, // Ці ўсё ісці дарогаю цяжкой? // Хоць праз сто тысяч год бы мець надзею // З зямлі травой прарасці жывой» (пераклад Рыгора Барадуліна).

Да пераўвасаблення рубай вучонага і паэта Амара Хаяма звярталіся беларускія творцы Уладзімір Клішэвіч, Рыгор Барадулін, Віктар Шніп, Генадзь Аўласенка... Пабачылі свет у Беларусі тры асобныя кнігі паэзіі ўсходняга мастака слова — «Рубай» (1989), «Выбраныя рубай» (2016; кніга выдадзена ў адмысловай серыі «Паэты планеты»), «Выбраныя старонкі» (2022 год; Выдавецкі дом «Звязда»). Цэлы шэраг кніг Амара Хаяма выйшаў у Беларусі і на рускай мове.

— З таго, магілёўскага, перыяду майго жыцця, — згадвае Сяргей Панізнік,

аўтар многіх вершаваных і прэзаічных кніг, — у мяне засталася шмат малюнкаў. Захаваліся выявы магілёўскіх вуліц. Я не толькі вучыўся пісаць рэцэпты, ставіць дыягназ... Мяне вучылі малываць. Засталіся ў архіве малюнкi навакольнага горада. Вось малюнак, які нагадвае пра наведванне вёскі Пашкава ў маі 1960 года. Уразіла там брацкая магіла савецкіх воінаў: пахаваны 61 салдат... З верасня 1960 года мы праводзілі стажыроўку, збор ураджаю ў вёсцы Ржаўка. І, канешне ж, малываў і там. У памяці — вёска Любуж. Замаляваў дарогу на вёску. Даведаўся тады, што ў 1600 годзе там былі махні Спаскага манастыра. У 1713 годзе ў Любужы быў створаны фальварак... А яшчэ намалываў партрэты Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна, Антона Паўлавіча Чэхава... І цяпер захоўваю партрэт Рабіндраната Тагора, лаўрэата Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры за 1913 год, аўтара гімна Бангладэш. Індыйскі, бенгальскі пісьменнік — і сёння ў полі майго творчага зроку. Хаця і існавалі пераклады яго верша «Мая залатая Бенгалія» на беларускую мову, здзейсненыя Сяргеем

Грахоўскім, Алесем Разанавым, Язэпам Семяжонам, Галінай Шаранговіч, і я пераўвасобіў яго неўміручы твор...

Амар Хаям і праз стагоддзі крочыць па свеце. Сваімі мудрымі паэтычнымі радкамі ён прысутнічае ў жыцці чытача і амаль праз тысячу гадоў пасля свайго нараджэння. Відаць, сёлета 18 мая у іранскім горадзе Нішапур, родным горадзе паэта і вучона, адзначаць чарговы яго юбілей: 975 гадоў з дня нараджэння... Будучы чытаць творы Амара Хаяма, будучы пераказваць старонкі яго жыцця... «Можна, варта патраціць на розум гады // І ў навуку цяпер не абходзіць масты, // Твой настаўнік — твой лёс, як базарны хітун, // Прыйдзе час, абдзярэ — і ўсё вывучыш ты» (пераклад Віктара Шніпа).

Ці даляціць да Нішапура, да іранскай правінцыі Харасан-Рэзаві графічнае прывітанне Сяргея Панізніка з 1960 года, ці даляцяць словы Амара Хаяма ў беларускім гучанні, можна быць, мы і не даведаемся пра гэта. Але тое, што ў Сушвеце ўжо сустраэліся з вялікім усходнім творцам яго беларускія асэнсаванні, — гэта ўжо здзейсненая рэчаіснасць... Мікола БЕРЛЕЖ

Амар Хаям. Малюнак Сяргея Панізніка.

«Сябры, як разам нас збярэцца многа, // Давайце цешыцца красой адзін з другога, // Мяне, як магаў, абнясуць віном, // Згадайце добрым словам: быў нябога» (пераклад Рыгора Барадуліна).

— Што мной кіравала пры выбары персанажа для малюнка?.. — перапытвае Сяргей Сцяпанавіч, паэт, прэзаік, публіцыст, перакладчык, чыя першая кніга вершаў — «Кастры Купалля» — пабачыла свет яшчэ ў 1967 годзе. — Увогуле, нягледзячы на спецыяльнасць, звязаную з медыцынай, мяне цікавіла культура. Магілёў са сваім Падміколле, іншымі цікавымі мясцінамі ўраджаў вясковага юнака з Віцебшчыны. І першыя

Міхаіл ХОНИНАŪ

Душа беларуса

Я зямлю беларускую абышоў,
Ахвяруючы ёй свае словы і кроў.
Я яе бараніў ад фашысцкіх звяроў,
Палюбіў я добрых гаспадароў.

Мне душа беларуса — бы матчын дар —
У сэрцы трымаю, на глум не аддам.
І якая б ні здарылася бяда,
Я цяпла беларусам хачу пажадаць.

Ад матулі маёй, ад калмыцкіх матуль,
З цеплынёй скураных рукавічак,
Ад таткі — ад таткі, ад дзядулі —
Ад дзядулі — ад дзядулі.

Ад дзіцячых гадоў маіх, ад вясны —
Я хаваю ў душы беларускія сны.

Свая зямля, нібы кажух дзядулеў¹.
Любой парою цёпла ў ім і ўтульна,
Калі ўпаду — не будзе мне балюча,
Засну на ёй — мой будзе сон гаючы.
Калі далёка я — заве мяне дарога,
У думках я — ля роднага парога.

Калмыцкая кібітка... Мне яна
Мілей за ўсе інакшыя праявы.
З дзяцінства прыгадаў такую з'яву,
Калі ў зіхценні сонца не пазнаў
Я роднае кібіткі, мне здалася,
Яна гарыць. Я нема закрываю,
І ў голасе звінеў такі адчай,
Што долу пахілілася калоссе.
І маці выбегла, збялелая,

на крык —
Тушыць пажар, ды залілася смехам,
Бо гэта сонца ўселася, каб ехаць
За далягляд з нябеснае гары...

Калі ў зямлю закіне чалавек
Зярнятка, што ці коласам, ці дрэвам
Аднойчы стане,
так Паэт навек
У сэрца слова кіне, каб гарэла,

Каб моц зямлі ўвабрала голле дрэў,
Што з хмарамі парукацца імкнуцца.
Так чалавек, каб светлы лёс сустрэць,
Да прышласці імкнецца дакрануцца.

Калмыцкая мова — вастрэйшая за мячы.
Мова продкаў маіх як звон

над зямлёй гучыць.
І той, хто яе пачуе, ці ўдзень,
ці ў глухой начы,
Спеў прыгадае мудрага джангарчы².

Жанчыны зямлі,
Вы — нашыя маці,
Вас параўнаць магчыма
З зямлёю роднай.
Вы, як зямля,
Усё на сабе трымаеце,
Вас, як зямлю,
Ні на што я не прамяняю;
Вы, хто жыццём напаўняе —
Усе абшары,
Вы, хто ў турботах пра нас, дзяцей,
Не ведае супакою,
Вы, як зямля, для нас
Назаўжды ў пашане.

Жанчыны —
Вы зоркі,
Што ззяюць над нашым краем.
Маці зямлі —
Вы Богам абраныя!

Тры адказы

Калі я ўпаў, скалечаны вайной,
Распята лёсам на Смаленскім полі,
Мне раптам захацелася да болю...
І Заячы спытаў:

«Чаго, сыноч?»
Шапнуў я: «Хлеба».

Калі аднойчы ў стэп прывёў адчай,
Я ўкленчыў, прагнучы хоць кроплю
ратавання,
Ды слоў вада, гаючая, жывая,
Мне замяніць не здолела наш чай.
Я Заячы прасіў:

«Джамбы налі мне...»

Калі ў дзяцінстве хворы я ляжаў,
І іллях мой вырашаўся на нябёсах,
Са мной сустрэўся Той,
хто правіць Лёсам,
І Заячы спытаў, схаваўшы жалё:
«Навошта жыць?»
Я адказаў: «Для ішчасця».

З калмыцкай.
Пераклад Таццяны СІВЕЦ

¹ Калмыцкая загадка: «Праз дзядулеў
кажух не пераступіць, праз бабулін ка-
жух не перайсці» (Зямля і неба).

² Джангарчы — выканаўцы калмыцка-
га эпасу «Джангар».

З башкірскай паэзіі

Гульназ КУТУЕВА

Цябе ад рання ў горадзе няма.
Але ў пакутах вінавата я сама...
Наблізіла і адштурхнула зноў:
Бы квет вясновы, кінула далоў.

Цяпер, што здань, блукаю між дамоў.
Боль не халодзіць маладую кроў.
Цябе ад рання ў горадзе няма.
Але ў пакутах вінавата я сама...

Душа цяпер, як тонучы фрэгат:
Згубіўшы курс, ляціць у вадаспад.
Але ў пакутах вінавата я сама...
Няма цябе — і ў горадзе зіма.

І розум — безнадзейны мой бядак,
Усё яму не гэтак і не так:
Няспелае віно, дзіравы мех
І не такі, як трэба, белы снег.

Цябе ад рання ў горадзе няма...

З башкірскай.
Пераклад Іны ФРАЛОВАЙ

Зульфія ХАНАНАВА

Сучаснасць, эх! Адно расчараванне.
Ці смех, ці грэх! Жаночае ярмо.
Пра розум наш і валасы казанне
Балюча гонар закранула мой.

— Хто розум змерыў? Учыняю допыт.
Прыкмета вытанчанасці — валасы?
Касой цяжкой упаў на плечы клопат.
Лагічнасць-сэнс мяняюць адрасы.

Сучаснасць, эх! Пытанне на пытанні.
Вось валасы кароткія цяпер.
Што з розуму вялікага, васпані?
Сучаснасць, эх! Губляецца давер.

Хачу спыніцца, мітусіцца досыць,
Што пустацвет штодзённы
ўпарты бег.

А каб жа хто пазычыў свае косы.
Хаця б на дзень пазычыў косы, эх!

З башкірскай.
Пераклад Іны ФРАЛОВАЙ

Святлана ЧУРАЕВА

Глынуць марозны дух двара,
раскрыўшы рот, як для прычасця,
і прэч ісці, дрывжэць ад ішчасця,
дзе сінь нябёснага шатра.

З рускай паэзіі
XX стагоддзя

Фёдар ЦЮТЧАŪ

Прысеўшы на падлогу ў кут,
Яна стос пісьмаў разбірала —
Іх, як астылы попел, тут
У рукі брала і кідала.

На ўсе лісты, як на агонь,
Падоўгу дзіўна так глядзела —
Як азірае з вышыні
Душа пакінутае цела.

О, колькі жыў тут светлы сум,
Што беззваротна перажыты!
О, колькі ў іх гаротных дум,
Любові, радасці забітай!..

Стаяў я моўчкі крыху ўзбоч,
Гатовы ўпасці на калені, —
І стала страшнай мне, як ноч,
Самота мілага мне ценю.

1858

Ганна АХМАТАВА

Я ўжо ўсміхацца перастала,
Марозны вецер губы студзіць,
Адным спадзевам меней стала,
Адною песняй болей будзе.

І гэту песню я міжвольі
Аддам на смех і зневажанне,
Пакуль жыве нясцерпным болям
Душа, што страціла каханне.

1915

Аляксандр ТВАРДОŪСКИ

Я ведаю, няма маёй віны
У тым, што шмат хто не прыйшоў
з вайны,

І хто старэйшы, і зусім юнак
Там засталіся, — не пра тое сказ,
Што мог, ды не збярог у грозны час, —
Сказ не аб тым, аднак, аднак, аднак...

1966

Фота Кастуся Дробава.

Юлія ДРУНІНА

Каторы век,
Заўсёды, скрозь, усюды
Ён паўтараецца,
Як прыкры сон, —
Той пацалунак здрадніцкі Іуды
І тых праклятых срэбранікаў звон.

Каб зразумець —
Няскладная задача.
Як чалавецтву гэта разгадаць:
Хай здрадзіў бы
(Калі не мог іначай!),
Але навошта
У вусны цалаваць?..

Булат АКУДЖАВА

Фатаграфіі сяброў

Грошы трацяцца і рвуцца,
слоў не помніць галава,
прымінаецца трава,
толькі твары застаюцца
ды з вачэй пагляд красы...
Яны плачуць ці смяюцца —
не чутны іх галасы.

Льюцца з гэтых фатаграфій
акіяны біяграфій,
у якіх жыццё — да дна
і на ўсіх доля адна.

Не пакуты і не слёзы
застаюцца ад іх дум,
і не зайздрасць, не бяду
выяўляюць нам іх позы,
не цікавасць выпадкоўкай
і не жалё ад слоў былога...

А святло — і больш нічога,
век — з жыццёваю вандроўкай.

Мы жывых іх абдымаем,
любім іх і п'ём за іх...

...ды шкада, што ўсё прымаем
запазніўшыся на міг!

1964

Пераклад з рускай Івана КАРЭНДЫ

Ці можна «Ражджаство» замяніць «Калядамі»?

Усродках масавай інфармацыі Беларусі адбыліся — без зыходнага выніку — спробы замацаваць назву *Нараджэння*. Затым, верагодна, з улікам народнай традыцыі, ужывалася слова *Ражаства*, якое з часам стала замяняцца формамі *Ражство* і *Раство*. Між тым апошнія варыянты таксама наўрад ці можна ўспрымаць як больш удалыя. Па-першае, непазнавальнымі аказваюцца прыметнікі, утвораныя ад такіх назоваў — *ражстваянскі, растстваянскі* (натуральна, мы ўсведамляем, што і з *Ражджаством* такая ж праблема). А па-другое, хоць у пэўных рэгіёнах бытавалі розныя формы назваў свята — акрамя згаданых, на Беларусі і Брэстчыне гэта *Рудзбо і Роздво*, пра што мы згадвалі ў спасылцы на С. М. Талстую, — аднак трэба прызнаць, што такія назвы немагчыма ўвесці ў агульнаацыянальны лексічны фонд. Ужо з-за таго, што яны страцілі выразнасць першага значэння, тую празрыстасць этымалогіі, якую зыходна мелі. Дык чаму нельга захоўваць слова ў форме адаптаванай, а разам з тым і ў непасрэднай пераемнасці адносна мовы стара(царкоўна)славянскай? Звяртаючы ўвагу на гісторыю бытавання розных назваў, нельга не згадзіцца і з аўтаркай артыкула — праўда, не ва ўсім выверанага, — у якім канстатуецца: «Гэтае... свята ў праваслаўных колах старабеларускага грамадства называлася **рождество, рожество, рожство, розство...**» (*Будзько І. Каляды, Вадохрышча, Вялікдзень // Роднае слова. 2010. № 10. С. 42*).

Вядома, заўжды патрэбна паслядоўнасць уліку адрозненняў паміж мовай сакральнай, кніжна-пісьмовай/літаратурнай і жывой. Яшчэ можна зразумець

і нават адмахнуцца, калі ўзаемазамены слоў розных сфер і стыляў дапускаюць журналісты, якія не здолелі ці проста не захацелі разабрацца ў сутнасці з’явы. Але падчас у адзін шэраг з імі становяцца і прафесійныя філолагі, што якраз адбылося ў дачыненні да *Ражджаства Хрыстовага*. Спецыяліст, які ўзяўся расшуча аспрэчваць такую назву свята, не звяртаў увагі на паслядоўнасць у метадалогіі аналізу і нават у элементарнай логіцы. Зыходная тэза ў яго нібыта правільная: «Наш выбар павінен быць на карысць тэрмінаў, якія склаліся ў нас гістарычна...» (*Крамко І. Пошук свайго (Лексіка-гістарычныя нататкі) // Наша слова. 22.12.1999. — С. 2*). Аднак тады трэба адразу ж прызнаваць, што ў нас, праваслаўных, гістарычна безальтэрнатывным быў і застаецца выбар на карысць назвы *Рожество Хрыстова*, якая фанетычна «абеларусілася» і паўстала як *Ражджаство Хрыстова*. Між тым далей шаноўны калега абгрунтоўвае вываратны бок з’явы: «...і гучаць натуральна, не парушаюць беларускай гукавой сістэмы — Коляды і Каляды, Нараджэнне Хрыстова (Божае)». А гэта ўжо не інакш як адштукарства, трукацтва. Падобна таму, калі хтосьці не надта зграбна робіць стойку на адной руцэ ўніз галавою і спрабуе пераканаць усіх, што так і стаяць, і рухацца не толькі зручней, але і натуральней.

Згодзімся, што слова *Ражджаство* аказваецца не самым (блізка)адпаведным сістэме кадыфікацыі сучаснай беларускай мовы; асабліва яе фанетыкі. Разам з тым, наўрад ці хто возьмецца даказваць, што ўсё ж такі як ненатуральныя, небеларускія, успрымаюцца збегі зычных у словах *адраджэнства, баярства і ваяводства, дажджавік і ўраджайнасць, раз’езджаны, завэнджваць* і інш.

Другая ж назва, *Каляды*, зыходна мела іншай прыроды значэнне, таму без агаворак пераносіць яго на канкрэтнае свята хрысціян — гэта памылка, якая ў нас дапускаецца залішне часта, прычым тымі, хто павінен умацоўваць нормы, а не разбураць іх. Як ні прыкра, у гэтым шарэгу апынуліся таксама аўтары і рэдактары «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы», па віне якіх дадзена такое вось тлумачэнне: «Царкоўнае хрысціянскае свята нараджэння Хрыста, якое адзначалася 25 снежня па ст.ст. і ў наступныя дні да вадохрышча» (*Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 2. Мінск, 1978. С. 595*). Тут, праўда, асноўная прэтэнзія павінна звязвацца з лагічнай нестыкоўкай паміж запісаным у тлумачэнні, што гэта «*свята*» (адзіночны лік), і пазнакай, што «*адз. [іночнага ліку] няма*». Перад намі надзвычай сімптаматычны прыклад таго, як выяўляецца моўная свядомасць сучасных унармавальнікаў адметнай беларушчыны: галоўнае — каб атрымлівалася інакш, чым «па-руску»; неістотна, што ў дадзеным выпадку (пад)свядомасць сама па сабе нагадвае не пра адно свята, а пра Святкі. Уласна, тым, хто схільны забывацца, гэта даходліва растлумачылі сур’ёзныя знаўцы беларускасці і з моўнага, і з веравызнаўчага пункта гледжання. Так, першы і найзначнейшы беларус-акадэмік у свой час пісаў: «Празднование коляды в большинстве местностей начинается накануне Рождества Христова и продолжается до 5 января, кануна Богоявления (ссылка 62). Весь этот промежуток времени, у белорусов и малорусов называется **колядами...**» (*Карский Е. Ф. Белорусы. Т. III. Кн. 1. Мінск, 2007. С. 117*). Не інакш тлумачылі гэта і ўсе астатнія, хто меў досвед у рэальным стане рэчаў — напрыклад, П. Шэйн,

М. Янчук, А. Багдановіч, тая ж С. Талстая. І памяркоўныя сучасныя этнолагі таксама фіксуюць увагу на гэтым (Гл.: *Сысоў У. З крыніц спрадвечных. Мінск, 1997. С. 9*).

А мы, падагульняючы выкладзенае мусім вярнуцца да пытання, чаму нам навязваюць словы (і, адпаведна, паняцці) запазычаныя з чужых моўных і веравызнаўчых сістэм. Як давалося пераканацца, знайсці просты і бясскрыўдны адказ на яго цяжка; а тое, што мы хочам застацца пры паняццях з мовы сваёй — старажытнай і ад самага пачатку непасрэдна да веры прывязанай — апанентаў нашых не задавальняе. І вось у вымушаных пошуках адказу, чаму так адбываецца, мы зноў і зноў натываемся на той відавочны факт, што цяперашнія пераўладкавальнікі зацята падтрымліваюць — таксама пераўладкавальніцкія — погляды стагоддэвай даўнасці як выяўленне канчатковай ісціны: «Наша **старая мова**, вытвараная духавенствам і пануючымі клясамі, незразумела народу так сама, як незразумела мова расійская і польская. Гэна старая мова ніколі ўжо не ўваскрэсьне, як не ўваскрэснуць тыя пакаленні, якія традыцыі яе будавання ўзялі з сабой ў магілы. Яна выяўляе цяпер толькі нязмерна цікавы аб’ект для нашых моваведаў, якія могуць з яе яшчэ многае адкапаць, што ўтрачана народам, бо сьцісла бяручы, гэта ёсць адна з нашых гутарак, ужо адумершая» (*Ластоўскі В. Падручны расійска-крыўскі(беларускі) падручны слоўнік. Коўна, 1924. С. III*).

Як жа рэагаваць на гэта? Ды так, як рэагуе ўвесь праваслаўны люд Беларусі. А ён, саборнай сваёй свядомасцю, і сто гадоў таму такія погляды не прымаў, і цяпер, дзякуй Богу, усё ж такі не прымае.
Іван ЧАРОТА

Вілейка і ваколіцы

Уадрыўным календары «Родны край» (Мінск, «Беларусь») на дзень 21 студзеня пазначана: «Сёлета спаўняецца 425 гадоў з часу першага ўпамінання (1599) у пісьмовых крыніцах г. Вілейка Мінскай вобласці». Вікіпедыя, праўда, спрачаецца: датай нараджэння горада падказвае 16 лістапада 1460 года... Ды мы, не спрачаючыся, звернемся да тэмы жыхароў Вілейкі і ваколіц, тых ураджэнцаў краю, якія засталіся ў памяці на доўгія стагоддзі і дзесяцігоддзі.

Якія ж славутыя імёны звязаны з гэтым краем? Хто нарадзіўся ў розных стагоддзях у старадаўнім паселішчы, размешчаным за 103 км на паўночны захад ад Мінска на рацэ Вілія... З Цынцавіч родам — беларускі дырыжор, музычны педагог, народны артыст Беларусі Міхал Казінец (1938—2021). З 1975-га на працягу многіх гадоў займаў пасады мастацкага кіраўніка і галоўнага дырыжора Дзяржаўнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І. Жыновіча. Дзяржава высока ацаніла яго заслугі ў галіне музычнай культуры: Міхал Антонавіч узнагароджаны ордэнамі Дружбы народаў, Пашаны, медалём Францыска Скарыны, прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне», яму прысвоена званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР. З 3-май Вілейкі родам — беларускі тэатральны дзеяч Мікалай Красінскі (1891—1938), адзін з кіраўнікоў і арганізатараў Беларускай драматычнай майстроўні, якая існавала ў Вільні ў 1922—1925 гадах. З 1923 года жыў у БССР. Некаторы час быў дырэктарам БДТ-2 (цяперашні Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску). У 1928-м — вучоны сакратар Беларускага дзяржаўнага музея. З 1930-га ў жыцці ўраджэнца Вілейкі пачаўся новы паваротны шлях — арышт, высылка (у Шадрінск, Сарапул), апошні арышт — 12 чэрвеня 1938 г. «Тройка» НКУС Туркменскай ССР 30 кастрычніка 1938 г. прысудзіла да расстрэлу. У 1960-м наш зямляк рэабілітаваны... З 3-вёскі Каралеўцы (яна вядомая з 1443 года як вёска Іжа) — краязнавец, даследчык гісторыі Беларускага Павілля (так вызначаюць гістарычную вобласць на паўночным

заходзе Беларусі і поўдні Літвы), якое ахоплівае частку тэрыторыі сучасных Віцебскай, Мінскай і Гродзенскай абласцей Беларусі, паўднёвыя раёны Літвы ў басейне ракі Вілія (Вяля), Анатоль Рогач (1947—2010). Менавіта дзякуючы яго намаганням адкрыты многія «плямы» і ў гісторыі самой Вілейшчыны. Шмат артыкулаў Анатоля Рогача змешчана ў гісторыка-дакументальнай хроніцы «Памяць. Вілейскі раён».

Вілейка — радзіма доктара медыцынскіх навук Леаніда Аўдзёя (1929—1977). У 1968—1977 прафесар узначальваў Беларускае навуковае таварыства хірургаў. У 1970—1977 гг. загадваў кафедрай шпітальнай хірургіі Мінскага медыцынскага інстытута. З вілейскіх Альковіч — апошні міністр гандлю СССР Кандрат Церах (нарадзіўся ў 1935 годзе), які сваю самую высокую пасаду займаў у 1986—1991 гг. За працу адзначаны савецкім ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, Дружбы народаў, «Знак Пашаны».

Вельмі шмат і літаратурных імёнаў звязана з Вілейкай і Вілейшчынай. Дарэчы, у горадзе цэлы шэраг вуліц носяць імёны пісьменнікаў — Максіма Горкага, Адама Гурыновіча, Эдварда Жалігоўскага (польскі паэт рэвалюцыйна-дэмакратычнага кірунку; нарадзіўся ў 1815 годзе ў вёсцы Карэкаўцы, паблізу Касцяневіч), Якуба Коласа, Янкі Купалы, Мікалая Някрасава, Аляксандра Пушкіна, Льва Талстога. Большую частку свайго жыцця правяла ў Вілейцы паэтэса Ганна Новік, якая неаднаразова арыштоўвалася за ўдзел у нацыянальна-вызваленчым руху ў Заходняй Беларусі. Аўтар зборніка вершаў «Мае вёсны», апавесці «Другая сустрэча», кнігі выбраных твораў «Мая Вілейшчына». У Баярах нарадзіўся паэт Іван Лашутка (1933—2004), аўтар кніг «Свята дваіх», «Край верасоў», «Святое слова». Дзіцячыя гады славутага беларускага пісьменніка Змітрака Бядулі прайшлі ў вілейскім Даўгінаве. З вёскі Дварэц родам паэт і перакладчык Уладзімір Папковіч, аўтар паэтычных зборнікаў «На досвітку», «Самы кароткі дзень», «Зерне», перакладчык на беларускую мову твораў многіх нямецкіх пісьменнікаў.

З вёскі Каловічы — рускі паэт, прэзіт Іван Кандрацёў (1849—1904). Мяркуюцца, што менавіта яму належыць першапачатковы тэкст славутай песні

Фота з сайта kraj.by

Царква Прападобнай Марыі Егіпецкай, 1865 г.

«По диким степям Забайкалья», а яшчэ — словы раманаў «Очаровательные глазки», «Эти очи — темные ночи»...

А з вёскі Заблошчына — пісьменнік Ігнат Ходзька (1795—1861), аўтар шматтомных збораў твораў «Літоўскія малюнкi» (1840—1863) і «Літоўскія паданні» (1852—1860), «Мемуараў скарбніка» (1844), створаных у асноўным на беларускім матэрыяле.

У перадваенны час у Вілейцы працаваў славуты беларускі паэт Максім Танк... У горадзе жыў легендарны беларускі і польскі мастак, прадстаўнік авангарднага мастацтва, заснавальнік унізму (гэта яго асабістая канцэпцыя, якая сцвярджае адзінства колеру, лініі і рытму ў жывапісе) Уладзіслаў Максіміліянавіч Струмінскі (1893—1952)...

Літаратурна-мастацкая, гістарычная памяць пра нашых землякоў, звязаная з Вілейкай, Вілейскім краем, падаецца ўнікальнай шматстаронкавай энцыклапедыяй. Пра кагосці са славутых ураджэнцаў вядома болей, пра некага і ўвогуле даўно забыліся. Юбілей Вілейкі — хіба ж не нагода ўзнавіць забытыя старонкі гісторыі нашай Айчыны, раскажаць пра яе праз лёсы ўраджэнцаў Вілейскай старонкі?!. Можна, і дададуцца ў горадзе і новыя вуліцы з імёнамі славутых вілейчан... А яшчэ іх, славутых пісьменнікаў, дзеячаў культуры і мастацтва, дзяржаўных дзеячаў імёны павінны насіць нашы школы, бібліятэкі, культурна-асветніцкія ўстановы. Такая мемарыялізацыя, такое захаванне памяці — сапраўдны ўрок гістарычнага, патрыятычнага выхавання грамадства, развіццё гонару за роднае і блізкае.
Мікола БЕРЛЕЖ

Доўгі шлях фатаграфіі

Сёння нікога не здзівіць фотаапаратам ці свідэакамерай, цяпер без намаганняў можна зрабіць фотаздымак або зняць відэа, проста трымаючы ў руках смартфон. Але яшчэ некалькі дзесяцігоддзяў назад фотаапарат быў прадметам раскошы, а сам працэс фотаздымкі — складаным і дарагім. Як развівалася фотамастацтва і які шлях прайшлі камеры да сучаснага выгляду, можна ўбачыць на выстаўцы «Рэтрафотатэхніка» ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага.

Гісторыя фатаграфіі пачынаецца з 1826 года, калі французскі вынаходзец Жозэф Нісефор Ньепс з дапамогай алавянай пласціны і камеры-абскура змог атрымаць выяву мясцовага краявіду. Гэта лічыцца першым фотаздымкам у гісторыі, які дайшоў да нас. Выкарыстанне волава не атрымала далейшага развіцця, а вось камерай-абскура карыстаюцца і сёння,

але толькі для стварэння арт-аб'ектаў ці для навуковых даследаванняў.

З сярэдзіны XIX стагоддзя пачынае развівацца фотаоптыка, шмат дасягненняў таго часу выкарыстоўваецца для стварэння фотаапаратаў у нашы дні. На выстаўцы можна ўбачыць фотаапарат Eastman View 1890-х гг., які ў свой час быў сапраўдным прарывам. Але ў такой камеры няма відашукальніка, які дазваляе кантраляваць факусіраванне і якасць выявы. Фотаапарат Eastman View незвычайна вялікі і цяжкі ў параўнанні з сучаснай тэхнікай, гэта добра паказвае прагрэс у сферы фотамастацтва за апошнія стагоддзі.

Разам з фотаоптыкай у XIX стагоддзі пачынае развівацца новая тэхналогія — стэрэафатаграфія. Гэты метад дазваляе ўбачыць выяву ў 3D-фармаце. Наведвальнікам выстаўкі «Рэтрафотатэхніка» прапанавана паглядзець на такія фотаздымкі з дапамогай спецыяльнай аптычнай прылады таго часу — стэрэаскопа.

У канцы XIX — пачатку XX стагоддзя з развіццём кінамастацтва з'явілася неабходнасць знайсці новы фотаматэрыял, які дазваляе здымаць адзін кадр за другім бесперапынна. У 1889 годзе была створана першая фотастужка. У экспазіцыі прадстаўлена кінакамера «Кіеў» 1965—1971 гг. У тэхнічным плане яна больш прагрэсіўная, чым яе папярэдніцы, але для работы з ёй таксама выкарыстоўваецца фотастужка, якую наразоць спецыяльным нажом, а потым склейваюць. Працэс не з лёгкай, таму на вытворчасць фільма патрабавалася больш часу, чым цяпер. Нягледзячы на тое, што пасля стварэння лічбавых фотаапаратаў неабходнасць выкарыстання стужкі знікла, людзі працягваюць рабіць фотаздымкі з яе дапамогай. Лічыцца, што так кадры атрымліваюцца больш атмасфернымі.

На выстаўцы можна ўбачыць фотаздымкі жыхароў Мінска 1900—1920-х гг. Усе яны зроблены ў фотаатэлье, якое ў той час набыло вялікую папулярнасць. Фатаграфіі зроблены ў адным стылі. Часцей за ўсё гэта партрэтная здымка аднаго чалавека ці ўсіх членаў сям'і.

Выстаўка здзіўляе разнастайнасцю прадстаўленай фотатэхнікі. Тут ёсць мадэлі фотаапаратаў, зробленых у Германіі, Японіі, СССР, Польшчы, Чэхаславакіі, ЗША, Францыі, Кітаі і Вялікабрытаніі. Можна прааналізаваць развіццё савецкай фотатэхнікі. Напрыклад, знакаміты люстраны фотаапарат «Зеніт-Е», распрацаваны на Чырванагорскім механічным заводзе імя Зверава, лічыцца самым масавым люстраным фотаапаратам у гісторыі. Увогуле, было выпушчана больш за 12 мільёнаў штук. Яго гісторыя пачалася ў 1952 годзе. Значнай перавагай у параўнанні

з папярэднімі мадэлямі была наяўнасць у фотаапарата «Зеніт-Е» люстэрка пастаяннага візавання, якое дазваляе назіраць за аб'ектамі ў відашукальніку камеры дзеля пабудовы кампазіцыі кадра. Гэта значна спрасціла сам працэс фотаздымкі, а нізкі кошт забяспечыў папулярнасць мадэлі не толькі на тэрыторыі СССР, але і за мяжой. На выстаўцы прадстаўлены розныя мадэлі фотаапарата «Зеніт» з 1957 да 1985 года, зробленыя ў РСФСР і БССР.

У сярэдзіне XX стагоддзя пачалі распаўсюджвацца фотаапараты малога фармату. Гэтаму спрыяла папулярнасць фільмаў пра сакрэтных агентаў і шпіёнаў, у якіх героі выкарыстоўвалі такую тэхніку. Галоўнай перавагай гэтых мадэляў з'яўляецца кампактнасць і бязгучнасць, чым асабліва карысталіся вулічныя фатографы. Акрамя мікрафотаапаратаў, на выстаўцы можна ўбачыць тэхніку незвычайнай формы. Напрыклад, фотаапарат у выглядзе гадзінніка.

Вялікая частка прадметаў адлюстроўвае этап развіцця фотатэхнікі 1930—1980-х гг. Дзякуючы інфармацыйным стэндам, можна даведацца пра канструкцыю знакамітых фотаапаратаў, працэс фотаздымкі і шмат іншага. Фотатэматыку працягваюць здымкі Мінска 1980-х гг. архітэктара Сяргея Багласава. Чорна-белыя фота дазваляюць акунуцца ў атмасферу той эпохі, паглядзець на сталіцу таго часу.

Наведвальнікі могуць сфатагравацца ў імправізаваным фотаатэлье на фоне Мінска пачатку XX стагоддзя. Выстаўка працуе да 7 красавіка 2024 года.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА, фота аўтара

зваротная сувязь

Куфар зімовых сюрпрызаў

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы. У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». У чацвер — публіцыстычная перадача Настассі Ермалюк «Свет мастацкага слова» — сустрэча з сучаснымі пісьменнікамі, якія раскрываюць сваю творчую «кухню». У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з навінкамі беларускіх выдавецтваў. У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях — старонкі рамана Фёдора Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі» (у выкананні Маргарыты Захарыя). У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» — вершы беларускіх пісьменнікаў. «Радыётэатр плюс» у выхадныя прапануе пастаноўку «Зыкавы» (1 і 2 часткі) паводле п'есы Максіма Горкага. Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка Наталлі Бучынскай «Лета з цмокам Цвыркуном». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх. У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

- 8 лютага** — на творчую сустрэчу Міхася Пазнякова з медыцынскімі работнікамі Мінскай абласной дзіцячай клінічнай бальніцы (а/г Лясны, 40). Пачатак у 14.30.
- 8 лютага** — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42). Пачатак у 17.30.
- 9 лютага** — на творчую сустрэчу Міхася Пазнякова з вучнямі СШ № 61 (вул. Тураўскага, 5). Пачатак у 12.00.
- 9 лютага** — у бібліятэцы № 20 адбудзецца творчая сустрэча з пісьменнікам Змітраком Марозавым. У праграме — прэзентацыя новай кнігі «Радзіма, радзіна, рабіна мая». Пачатак у 14.00.
- 9 лютага** — на «Тыдзень роднай мовы» ў СШ № 26 (вул. Сапегі, 15). Госць Іна Фралова. Пачатак у 13.00.
- 11 лютага** — у Беларускаю дзяржаўную філармонію на аўтарскі вечар паэта-песенніка Алега Жукава. Пачатак у 19.00. Па квітках.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziabda.by
Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziabda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
01.02.2024 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 790

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 348
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

